

HANDBÓK UM FRAMKVÆMD ÚRGANGSSTJÓRNUNAR

Unnið fyrir Samband íslenskra sveitarfélaga og Umhverfisstofnun

1. útgáfa

Júní 2022

Efnisyfirlit

1	Inngangur	1
2	Skilgreiningar	2
2.1	Forgangsröðun við meðhöndlun úrgangs	4
3	Hlutverk sveitarfélaga í úrgangsstjórnun	5
3.1	Markmið	6
3.2	Svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs	8
3.3	Samþykkt um meðhöndlun úrgangs	9
3.4	Framfylgd stefnu og samþykkt	10
3.5	Gjaldskrá og álagning fyrir meðhöndlun úrgangs	10
3.6	Hagræn stjórnþæki við gjaldheimtu	12
3.7	Söfnun og meðhöndlun heimilisúrgangs	14
3.8	Söfnun og meðhöndlun rekstrarúrgangs	16
3.9	Grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvar	18
3.10	Úrgangsforvarnir	19
3.11	Fræðslu- og kynningarmál	19
4	Önnur hlutverk í úrgangsstjórnun	21
4.1	Umhverfis-, orku- og loftlagsráðuneytið	21
4.2	Umhverfisstofnun	21
4.3	Heilbrigðisnefndir	21
4.4	Þjónustuaðilar	22
4.5	Handhafi úrgangs	22
4.6	Rekstraraðilar	23
4.7	Framlengd framleiðendaábyrgð	23
5	Framkvæmd og skipulag	25
5.1	Förgun úrgangs	25
5.2	Endurvinnsla og endurnýting	25
5.3	Úrgangsmál í skipulagi og hönnun	26
5.4	Innkaup, útboð og samningagerð í úrgangsmálum	28
5.5	Tölfræði úrgangsmála	28
5.6	Hvatar í átt að hringrásarhagkerfi	29
6	VIÐAUKI 1: Sniðmát fyrir svæðisáætlun sveitarfélaga um meðhöndlun úrgangs	31
6.1	Inngangur	31
6.2	Stefna	32
6.3	Markmið	33
6.4	Aðgerðir	34
6.5	Vöktun, eftirlit, skipulag og fræðsla	35

6.6	Fylgiskjal A við svæðisáætlun - Greining á úrgangsstjórnun	36
6.7	Fylgiskjal B við svæðisáætlun - Tímasett aðgerðaráætlun	39
6.8	Fylgiskjal C við svæðisáætlun - Umhverfismat áætlana	39
7	VIÐAUKI 2: Sniðmát að samþykkt um meðhöndlun úrgangs	41
8	VIÐAUKI 3: Meðferð áhættuúrgangs	47
9	VIÐAUKI 4: Yfirlit yfir lög, reglugerðir og tilskipanir um meðhöndlun úrgangs	51
10	VIÐAUKI 5: Úrskurðir í úrgangsmálum	52

1 Inngangur

Handbók um framkvæmd úrgangsstjórnunar er unninn á grunni aðgerða sem tilgreindar eru í stefnu umhverfis- og auðlindaráðherra í úrgangsmálum – „Ítt að hringrásarhagkerfi“, sem gefin var út árið 2021 og byggir á 5. gr. laga 55/2003 um meðhöndlun úrgangs. Verkefnið er á ábyrgð Sambands íslenskra sveitarfélaga og Umhverfisstofnunar.

Í handbókinni er fjallað um leiðir að markvissri og bættri úrgangsstjórnun sveitarfélaga í samræmi við markmið sem sett hafa verið í tengslum við innleiðingu hringrásarhagkerfis. Farið er yfir skyldur sveitarfélaga í málaflokknum og ýmis úrræði sem þau hafa heimild til að beita. Jafnframt eru leiðbeiningar Umhverfisstofnunar um gerð svæðisáætlana hluti af handbókinni og umfjöllun um hvernig sveitarfélög geta í auknum mæli nýtt svæðisáætlanagerð til að skapa sýn og taka ákvarðanir sem tryggja virka úrgangsstjórnun.

Úrgangur kemur fyrir víða í íslenskri löggjöf en segja má að meginlöggjöfin sé lög um meðhöndlun úrgangs, lög um hollustuhætti og mengunarvarnir og lög um úrvinnslugjald sem og reglugerðir sem á þeim byggja. Að auki eru mikilvæg ákvæði um úrgang í reglugerðum um tilteknar vörur, t.d. reglugerð um aukaafurðir dýra og byggingarreglugerð. Yfirlit yfir helstu lög og reglugerðir eru í viðauka 4.

Handbókin byggir á ákvæðum laga og reglugerða, þ.m.t. þeim umfangsmiklulagabreytingum sem samþykktar voru á Alþingi í júní 2021, sbr. breytingalög nr. 103/2021. Þessar breytingar koma flestar til framkvæmda hinn 1. janúar 2023 og er ætlað að skapa skilyrði fyrir myndun hringrásarhagkerfis svo stuðla megi að sjálfbærri auðlindanotkun og draga úr myndun úrgangs.

Í handbókinni eru sett fram dæmi um aðgerðir sem sveitarfélög geta farið í til að bæta úrgangsmeðhöndlun og/eða bregðast við áskorunum sem upp koma. Aðgerðirnar geta verið hluti af svæðisáætlun.

„Miðað við núverandi stöðu Íslands gagnvart þeim tölulegu markmiðum sem sett hafa verið um samdrátt í urðun og aukna endurvinnslu heimilisúrgangs má ljóst vera að þessum markmiðum verður ekki náð nema með því að breyta sorphirðu.“

- Stefna ráðherra í úrgangsmálum, 2021

2 Skilgreiningar

Almennur úrgangur¹: Úrgangur annar en spilliefni.

Byggingar- og niðurrifsúrgangur¹: Allur sá úrgangur sem til kemur vegna byggingar- og niðurrifsstarfsemi, þar á meðal vegna viðhalds og breytinga á líftíma mannvirkja, og niðurrifs þeirra. Skilgreining þessi tekur jafnframt til úrgangs sem stafar frá minni háttar byggingar- og niðurrifsstarfsemi almennings á einkaheimilum.

Endurnotkun: Hvers kyns aðgerð þar sem vörur og íhlutir, sem ekki er úrgangur, eru notuð í sama tilgangi og þau voru ætluð til í upphafi.

Endurnýting¹: Aðgerð þar sem aðalútkoman er sú að úrgangur verður til gagns þar eða hann kemur í stað annars efniviðar sem hefði annars verið notað í tilteknum tilgangi, eða hann er útbúinn til þeirrar notkunar, í stöðinni eða úti í hagkerfinu. Endurnýting skiptist annars vegar í efnisendurnýtingu, þar á meðal undirbúning fyrir endurnotkun, endurvinnslu og fyllingu, og hins vegar í orkuendurnýtingu, þar á meðal uppvinnslu sem skilar efni sem á að nota sem eldsneyti.

Endurvinnsla: Hvers kyns endurnýtingaraðgerð sem felst í því að endurvinnna úrgangsefni í vörur, efnivið eða efni, hvort sem er til notkunar í upphaflegum tilgangi eða í öðrum tilgangi, undir þetta fellur uppvinnsla á lífrænum efniviði, en ekki orkuvinnsla og uppvinnsla sem skilar efni sem á að nota sem eldsneyti eða til fyllingar.

Flokkun: Aðgreining úrgangsefna til þess að hægt sé að endurnýta úrgangsefni og koma þeim úrgangi sem ekki nýtist til viðeigandi förgunar.

Förgun: Hvers kyns aðgerð sem er ekki endurnýting, jafnvel þótt aðgerðin hafi að auki í för með sér endurheimt efna eða orku.

Handhafi úrgangs: Framleiðandi úrgangs eða einstaklingur eða lögaðili sem hefur hann í vörslu sinni.

Heimilisúrgangur¹: Úrgangur sem flokkast sem:

- i. blandaður úrgangur frá heimilum og úrgangur frá heimilum sem er sérstaklega safnað, þ.m.t. pappír og pappi, gler, málmur, plast, lífúrgangur, timbur, textíll, umbúðir, raf- og rafeindatækjaúrgangur, notaðar rafhlöður og rafgeymar og rúmfrekur úrgangur, þ.m.t. dýnur og húsgögn,
- ii. blandaður úrgangur af öðrum uppruna og úrgangur af öðrum uppruna sem er sérstaklega safnað og er svipaður að eðli og samsetningu úrgangi frá heimilum,
- iii. en þó ekki úrgangur frá framleiðslu, landbúnaði, skógrækt, fiskveiðum, rotþróum, fráveitukerfum, þ.m.t. seyra, úr sér gengin ökutæki eða byggingar- og niðurrifsúrgangur.

Heimilisúrgangur fellur ekki eingöngu til á heimilum. Eðli málsins samkvæmt telst úrgangur frá heimilum vera heimilisúrgangur en samskonar úrgangur getur fallið til hjá fyrirtækjum og stofnunum, t.d. eldhúsúrgangur frá mótuneytum og kaffistofum. Nokkur dæmi eru um úrgang sem er ekki heimilisúrgangur þó hann geti fallið til á heimilum, s.s. úr sér gengin ökutæki, byggingar- og niðurrifsúrgangur og seyra.

¹ Breytingar eða nýjar skilgreiningar sem taka gildi hinn 1. janúar 2023 í lögum um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003, sbr. fyrrgreind breytingalög nr. 103/2021..

Hringrásarhagkerfi: Efnahagslegt kerfi þar sem vöruhönnun, framleiðsla, dreifing, neysla og meðhöndlun úrgangs mynda því sem næst lokaða auðlindahringrás.

Lífrænn úrgangur¹: Úrgangur sem er niðurbjótanlegur af örverum með eða án tilkomu súrefnis, t.d. lífúrgangur, sláturúrgangur, fiskúrgangur, ölgerðarhrat, húsdýraúrgangur, timbur, lýsi, garðyrkjuúrgangur, pappír og pappi og seyra.

Lífúrgangur¹: Lífbrjótanlegur garðaúrgangur, matar- og eldhúsúrgangur frá heimilum, skrifstofum, heildsölum, smásölum, veitingastöðum, mótuneytum og veisluþjónustufyrirtækjum, og sambærilegur úrgangur frá vinnslustöðvum matvæla.

Lífúrgangur er nýlegt hugtak og nær yfir garðaúrgang, matar- og eldhúsúrgang frá heimilum og fyrirtækjum og sambærilegan úrgang frá vinnslustöðvum matvæla.

Lífrænn úrgangur er samheiti fyrir lífúrgang og úrgang frá rekstraraðilum, s.s. sláturúrgang, fiskúrgang, ölgerðarhrat, húsdýraúrgang, timbur, lýsi, garðyrkjuúrgang, pappír og pappa og seyru.

Meðhöndlun úrgangs¹: Söfnun, geymsla, böggun, flokkun, flutningur, endurnýting, pökkun og förgun úrgangs, þ.m.t. eftirlit með slíkri starfsemi og umsjón með förgunarstöðum eftir að þeim hefur verið lokað.

Móttökustöð: Staður og aðstaða þar sem tekið er við úrgangi til geymslu til lengri eða skemmri tíma, til umhleðslu, flokkunar eða annarrar meðhöndlunar. Þaðan fer úrgangurinn til förgunar eða nýtingar, eða honum er fargað á staðnum. Undir móttökustöð falla förgunarstaðir.

Óvirkur úrgangur: Úrgangur sem breytist ekki verulega líf-, efna- eða edlisfræðilega.

Rekstrarúrgangur: Úrgangur frá framleiðslu, þjónustu, verslun og öðrum rekstri, annar en heimilisúrgangur.

Sérstök söfnun¹: Söfnun þar sem úrgangsflokkun er haldið aðskildum eftir tegundum og eðli til að auðvelda tiltekna meðhöndlun, svo sem undirbúning fyrir endurnotkun eða endurvinnslu.

Spilliefni: Úrgangur sem inniheldur efni sem haft geta mengandi eða óæskileg áhrif á umhverfið hvort sem þau eru óblönduð eða hluti af öðrum efnum, vörum eða umbúðum sem komist hafa í snertingu við spilliefni, sbr. reglugerð um skrá yfir úrgang og mat á hættulegum eiginleikum úrgangs.

Söfnun: Það að safna úrgangi saman, þ.m.t. forflokkun og bráðabirgðageymsla úrgangs fyrir flutning á móttökustöð.

Söfnunarstöð (gámastöð): Staður og aðstaða þar sem tekið er við úrgangi frá almenningi og/eða smærri fyrirtækjum. Þaðan fer hann til endurnotkunar og endurnýtingar eða er fluttur til móttökustöðva.

Undirbúningur fyrir endurnotkun: Hvers kyns aðgerðir, sem felast í skoðun, hreinsun eða viðgerð, þar sem vörur eða íhlutir þeirra, sem eru orðin að úrgangi, eru útbúin þannig að þau megi endurnota án annarrar forvinnslu.

Urðun: Varsla úrgangs á eða í landi sem ekki felur í sér frekari vinnslu hans eða nýtingu um fyrirsjáanlega framtíð.

Úrgangsforvarnir: Ráðstafanir sem gerðar eru áður en efni, efnisviður eða vara er orðin að úrgangi og draga úr:

- i. magni úrgangs, þ.m.t. með endurnotkun vara eða framlengingu á notkunartíma vara,
- ii. neikvæðum áhrifum á umhverfið og heilbrigði manna vegna úrgangs sem hefur myndast, eða
- iii. innihaldi skaðlegra efna.

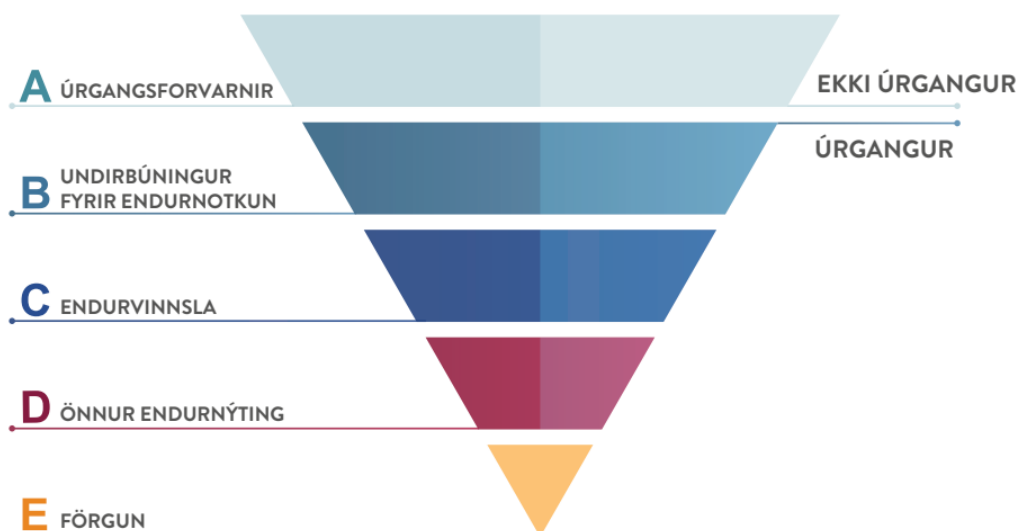
Úrgangur: Hvers kyns efni eða hlutir sem handhafi úrgangs ákveður að losa sig við, ætlar að losa sig við eða er gert að losa sig við.

2.1 Forgangsröðun við meðhöndlun úrgangs

Við meðhöndlun úrgangs skal eftirfarandi forgangsröðun lögð til grundvallar; úrgangsfornir, undirbúningur fyrir endurnotkun, endurvinnsla, önnur endurnýting, t.d. orkuvinnsla og förgun. Oft er talað um úrgangspríhyrninginn sem sýnir myndrænt hvaða leið er efst í forgangi.

Við forgangsröðun í meðhöndlun úrgangs skal leitast við að velja þá kosti sem skila bestri heildarniðurstöðu fyrir umhverfið. Heimilt er að tilteknir straumar úrgangs víki frá forgangsröðuninni þegar slíkt er réttlætanlegt út frá sjónarmiðum um áhrif alls vistferilsins á myndun og stjórnun slíks úrgangs. Við nánari útfærslu í stefnu, svæðisáætlunum og ákvörðunum um fyrirkomulag við meðhöndlun úrgangs skal hafa að leiðarljósi sjónarmið um að gætt sé varúðar til að umhverfið verði ekki fyrir skaða að teknu tilliti til tæknilegrar framkvæmdar og hagkvæmni.

FORGANGSRÖÐUN VIÐ MEÐHÖNDLUN ÚRGANGS ÚRGANGSPRÍHYRNINGUR

3 Hlutverk sveitarfélaga í úrgangsstjórnun

Sveitarfélög gegna lykilhlutverki við meðhöndlun úrgangs og hafa tiltekna skyldur.

Sérstök söfnun heimilísúrgangs: Sveitarfélög bera ábyrgð á söfnun og flutningi heimilísúrgangs hvort sem hann fellur til á heimilum eða hjá rekstraraðilum. Þjónustan er útfærð af hverju sveitarfélagi og fellur ábyrgðin ekki niður þó sveitarfélagið ákveði að bjóða þjónustuna út og henni sé sinnt af þjónustuaðila. Það er hlutverk rekstraraðila, sem rekstrarúrgangur fellur til hjá, að sjá um flutning úrgangsins til meðhöndlunar.

Móttöku- og söfnunarstöðvar: Sveitarfélög bera ábyrgð á að starfsræktar séu móttöku- og söfnunarstöðvar fyrir úrgang sem fellur til í sveitarfélaginu. Stöðvarnar eru ýmist reknar af sveitarfélaginu sjálfu eða í gegnum þjónustusamning við einkaaðila. Rekstur stöðvanna getur verið í samstarfi við önnur sveitarfélög.

Farvegir fyrir úrgang: Sveitarfélagi ber að hafa tiltækan farveg fyrir allan úrgang sem fellur til hjá einstaklingum og lögaðilum innan sveitarfélagsins en þeir farvegir þurfa ekki allir að vera staðsettir innan sveitarfélagsins sjálfs. Í einhverjum tilfellum eru þó dæmi um að rekstraraðilar sjái sjálfir um meðhöndlun sérstaks úrgangs sem fellur til hjá þeim, enda geta þeir verið í slíkum tilfellum best til þess fallnir.

Markmið um endurnotkun, endurvinnslu og aðra endurnýtingu: Sveitarfélag hefur skyldur varðandi það að ná markmiðum sem sett eru um aukna endurvinnslu og aðra endurnýtingu heimilísúrgangs og lífræns úrgangs. Einnig að stuðlað verði að endurnotkun og að dregið verði úr urðun heimilísúrgangs. Yfirlit yfir markmið er í kafla 3.1.

Svæðisáætlun: Sveitarfélög skulu leggja fram áætlanir um hvernig markmiðum verði náð fram og vinna svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs til 12 ára í senn.

Samþykkt um meðhöndlun úrgangs: Sveitarfélög skulu skilgreina réttindi og skyldur íbúa og rekstraraðila með því að setja sérstaka samþykkt um meðhöndlun úrgangs.

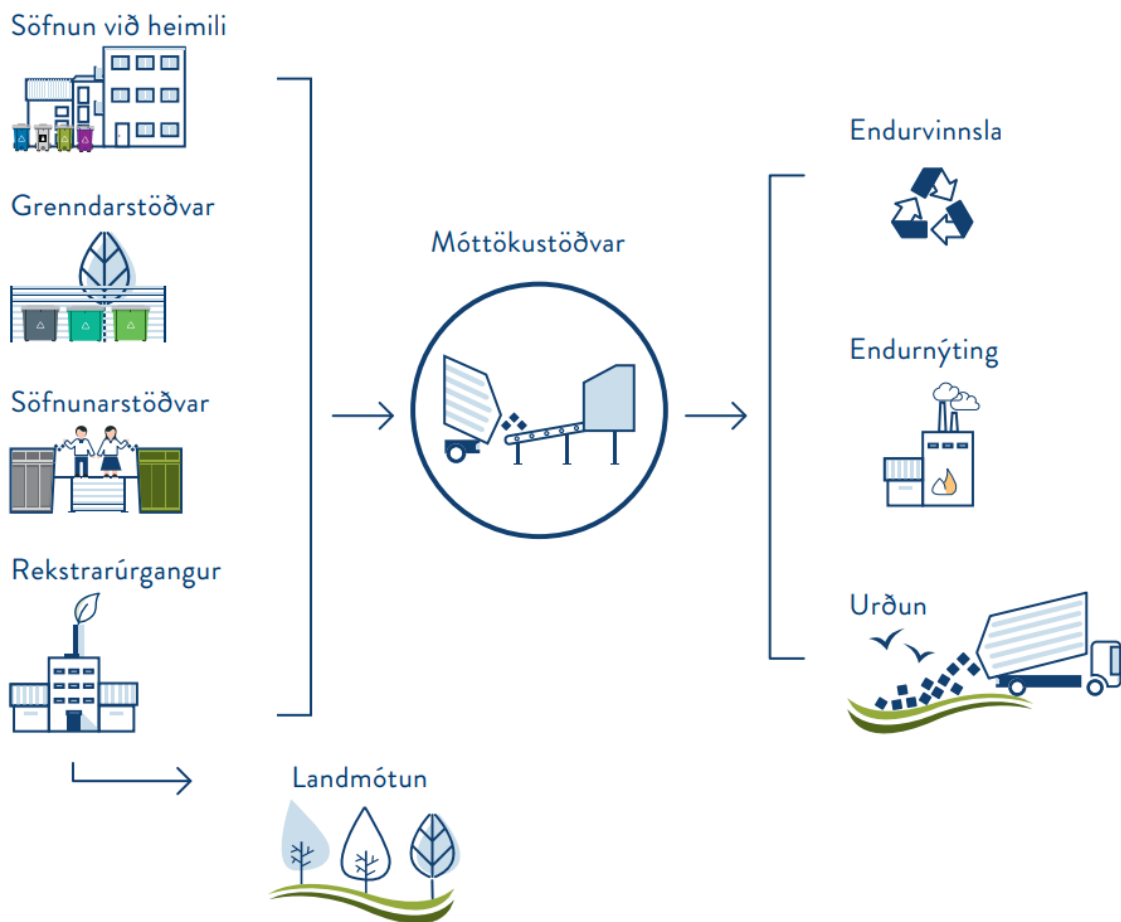
Gjaldtaka: Sveitarfélög skulu innheimta gjald af einstaklingum og rekstraraðilum fyrir alla meðhöndlun úrgangs.

Fræðsla og upplýsingagjöf: Sveitarfélög skulu gera upplýsingaefni og fræða almenning, rekstraraðila og aðra handhafa úrgangs um úrgangsforvarnir og úrgangsmál. Sveitarfélög deila þessari ábyrgð með Úrvinnslusjóði og Umhverfisstofnun.

Hreinsun á opnum svæðum: Hreinsun rusls á víðavangi og uppseting á ruslastömpum er í höndum sveitarfélaga. Úrvinnslusjóður tekur þátt í greiðslu kostnaðar sem hlýst af hreinsun.

Úrgangur er margskonar og aðferðir við meðhöndlun, nýtingu og förgun eru háðar eðli og umfangi hans. Helstu straumar eru að úrgangi er safnað við heimili, á grenndarstöðvum og söfnunarstöðvum og er ekið þaðan á móttökustöð. Rekstraraðilar semja alla jafna beint við þjónustuaðila um hirðu úrgangs eða fara sjálfir beint á söfnunar- eða móttökustöð með sinn úrgang. Hafa þarf í huga að hluti þess úrgangs sem fellur til hjá rekstraraðilum fellur undir skilgreininguna heimilísúrgangur. Frá móttökustöð er úrgangur sendur í endurvinnslu eða aðra endurnýtingu eða urðun. Í sumum tilfellum er úrgangi ekið beint á urðunarstað án viðkomu á móttökustöð. Jarðefni og óvirkur úrgangur getur farið beint á svæði til landmótunar.

MEDHÖNDLUN ÚRGANGS

3.1 Markmið

Í stefnu ráðherra í úrgangsmálum eru sett markmið fyrir ólíkar úrgangstegundir. Annars vegar eru markmið sem hvert sveitarfélag skal ná innan síns svæðis og hins vegar landsmarkmið, þar sem sveitarfélög hafa tiltekið hlutverk.

Markmið sveitarfélaga

Sveitarfélög bera ábyrgð á að ná settum tölulegum markmiðum fyrir endurvinnslu og urðun heimilisúrgangs sem og lífræns úrgangs frá heimilum annars vegar og rekstraraðilum hins vegar. Sveitarfélög skulu sjálf setja sér markmið varðandi úrgangsfornir.

Endurvinnsla heimilisúrgangs: Markmið fyrir árið 2020 var 50% endurvinnsluhlutfall. Það fer svo hækkandi í þrepum og er 55% árið 2025, 60% árið 2030 og 65% árið 2035. Sveitarfélög bera ábyrgð á að ná markmiðunum.

Urðun heimilisúrgangs: Sett er markmið um að urðað verði að hámarki 10% af heimilisúrgangi árið 2035. Sveitarfélög bera ábyrgð á að ná markmiðinu.

Lífrænn úrgangur: Markmið er að lífrænn úrgangur sem berst til urðunarstaða hafi minnkað niður í 35% af heildarmagni þess magns sem féll til árið 1995, annars vegar fyrir heimilisúrgang og hins vegar rekstrarúrgang.

Úrgangsfornir: Sveitarfélög skulu setja sér markmið hvað varðar samdrátt í myndun úrgangs og meðhöndlun úrgangs sem fellur til, einkum heimilisúrgangs sem fer til förgunar eða er nýttur til

orkuvinnslu. Þannig skulu sveitarfélög sjálf ákveða hvaða markmið þau setja og hvernig þau hyggjast ná þeim. Settir eru í forgang úrgangsflokkar til tveggja ára í senn í stefnu ráðherra.

Landsmarkmið

Sveitarfélög hafa hlutverk varðandi markmið um úrgang sem er á ábyrgð Úrvinnslusjóðs með því að bera ábyrgð á söfnun og móttöku úrgangsins. Fyrir byggingar- og niðurrifsúrgang er markmið fyrir landið í heild og sveitarfélög skulu tryggja að til staðar sé aðstaða til söfnunar.

Byggingar- og niðurrifsúrgangur: Landsmarkmið var að fyrir 2020 hafi 70% úrgangsins verið flokkaður með þeim hætti að hann sé hæfur til endurnýtingar. Það er á ábyrgð sveitarfélaga að til staðar sé aðstaða til að safna flokkuðum byggingar- og niðurrifsúrgangi þannig að hann geti farið til endurnýtingar frekar en förgunar. Hann skal flokkaður í a.m.k. spilliefni, timbur, steinefni, málm, gler, plast og gífs.

Rafhlöðu- og rafgeymaúrgangur, raf- og rafeindatækjaúrgangur: Úrvinnslusjóður ber ábyrgð á að ná markmiðum um söfnun og endurnýtingu í samræmi við framleiðendaábyrgð. Sveitarfélög bera ábyrgð á að til staðar sé aðstaða til að safna úrganginum flokkuðum.

Ökutæki: Úrvinnslusjóðsveður ber ábyrgð á að ná markmiðum um söfnun og endurnýtingu ökutækja í samræmi við framleiðendaábyrgð. Sveitarfélög bera ábyrgð á að útvega aðstöðu eða útvista móttöku á aflögðum ökutækjum.

Umbúðaúrgangur: Söfnun umbúðaúrgangs sem fellur til á heimilum er á ábyrgð sveitarfélaga. Úrvinnslusjóður og Endurvinnslan bera ábyrgð á að ná landsmarkmiðum fyrir umbúðaúrgang, samkvæmt framlengdri framleiðendaábyrgð. Þannig bera nokkrir aðilar bera ábyrgð.

Markmið fyrir endurnýtingu umbúðaúrgangs er 60%. Sett er markmið um 65% endurvinnslu árið 2025 og 70% endurvinnslu árið 2030. Til viðbótar eru sérstök markmið fyrir ólíkar tegundir umbúða, þ.e. plast, gler, pappír, pappi, málar og viðarumbúðir.

Ábyrgð á að ná markmiðum varðandi umbúðaúrgang skiptist þannig:

- Endurvinnslan hf. - skilagjaldsskyldar drykkjarvöruumbúðir.
- Úrvinnslusjóður - umbúðir sem bera úrvinnslugjald, þ.e.a.s. umbúðir úr plasti, pappír og pappa. Árið 2023 bætast við umbúðir úr gleri og málmum.
- Sveitarfélög - aðrar umbúðir sem teljast heimilisúrgangur óháð því hvort hann á uppruna sinn á heimilum eða hjá rekstraraðilum.

Samantekt yfir töluleg markmið í úrgangsmálum og ábyrgðaraðila

Úrgangsflokkur	Ráðstöfun	Markmið	Ábyrgð
Heimilisúrgangur	Endurvinnsla	50% 55% (2025) 60% (2030) 65% (2035)	Sveitarfélög, Úrvinnslusjóður og Endurvinnslan hf.
Heimilisúrgangur	Urðun	Hámark 10% (2035)	Sveitarfélög
Lífrænn úrgangur	Urðun	Hámark 25.244 tonn (2020) heimilisúrgangur 58.904 tonn (2020) rekstrarúrgangur	Sveitarfélög
Byggingar- og niðurrifsúrgangur	Endurnýting	70% (2020)	Sveitarfélög
Rafhlöðu- og rafgeymaúrgangur	Söfnun	65% (2020) 85% (2024)	Úrvinnslusjóður

Raf- og rafeindatækjaúrgangur	Söfnun	65% (2019)	Úrvinnslusjóður
Umbúðaúrgangur	Endurnýting	60%	Sveitarfélög, Úrvinnslusjóður og Endurvinnslan hf.
Umbúðaúrgangur	Endurvinnsla	65% (2025) 70% (2030)	Sveitarfélög, Úrvinnslusjóður og Endurvinnslan hf.
Glerumbúðir	Endurvinnsla	60% 70% (2025) 75% (2030)	Sveitarfélög og Endurvinnslan hf.
Plastumbúðir	Endurvinnsla	22,5% 50% (2025) 55% (2030)	Úrvinnslusjóður og Endurvinnslan hf.
Umbúðir úr pappír og pappa	Endurvinnsla	60% 75% (2025) 85% (2030)	Úrvinnslusjóður
Málmumbúðir	Endurvinnsla	50%	Sveitarfélög og Endurvinnslan hf.
Umbúðir úr járnríkum málmum	Endurvinnsla	70% (2025) 80% (2030)	Sveitarfélög og Endurvinnslan hf.
Álumbúðir	Endurvinnsla	50% (2025) 60% (2030)	Sveitarfélög og Endurvinnslan hf.
Viðarumbúðir	Endurvinnsla	15% 25% (2025) 30% (2030)	Sveitarfélög
Úr sér gengin ökutæki	Endurnýting Endurvinnsla	95% endurnýting 85% endurvinnsla	Úrvinnslusjóður

3.2 Svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs

Svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs skal vinna á grundvelli laga um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003, stefnu ráðherra í úrgangsmálum auk annarra laga og reglugerða þar sem fjallað er um úrgangsmál.

Kjarninn í svæðisáætlun eru markmið um að draga úr myndum úrgangs og auka endurnotkun, endurvinnslu og aðra endurnýtingu og hvaða leiðir verða farnar til að ná markmiðum. Að lágmarki skal ná markmiðum sem fram koma í stefnu ráðherra í meðhöndlun úrgangs. Þar með talin eru töluleg markmið varðandi heimilisúrgang, lífrænan úrgang og úrgangsförvarnir. Setja skal markmið um samdrátt í myndun úrgangs, einkum heimilisúrgangs sem fer til förgunar eða er nýttur til orkuvinnslu.

Talsverðar breytingar hafa orðið á hlutverki svæðisáætlana um meðhöndlun úrgangs síðastliðin áratug. Svæðisáætlunir hafa fengið aukið hlutverk, sem áður var hjá landsáætlun, meðal annars skulu sveitarfélög gera grein fyrir hvernig þau hyggjast ná tilteknum markmiðum sem þau bera ábyrgð á að ná. Markmiðin varða endurnotkun, endurvinnslu og samdrátt í urðun og koma fram í stefnu ráðherra í úrgangsmálum - Í átt að hringrásarhagkerfi.

Svæðisáætlun getur verið samvinnuverkefni nokkurra sveitarfélaga. Ef sú leið er farin er hvatt til þess að nýta samlegðaráhrif á sem flestum sviðum og samræma flokkun, söfnun og aðra meðhöndlun úrgangs sem og notkun endurvinnslu- og nýtingarstöðva og förgunarstaða. Sveitarfélög geta unnið sameiginlega samþykkt um meðhöndlun úrgangs þar sem þessi atriði væru samræmd á öllu svæðinu.

Áætlunin er gerð til tólf ára í senn en meta skal á a.m.k. sex ára fresti hvort þörf sé á endurskoðun. Áætlunina skal auglýsa til umsagnar og birta skal samþykkt áætlun. Sveitarfélögum er í sjálfvald sett að hafa samráð um gerð áætlunar við íbúa og hagaðila á fundum, kynningum eða með öðrum hætti sem hentar á hverjum stað. Þó er skylt að auglýsa umhverfisskýrslu svæðisáætlunar til umsagnar. Umhverfisstofnun hefur eftirlit með að svæðisáætlunir séu gerðar og leggur faglegt mat á efni þeirra.

Svæðisáætlun skal taka tillit til landfræðilegra aðstæðna og umfangs svæðisins. Áskoranir eru ólíkar eftir því hvort um er að ræða þéttbýlissvæði, dreifðar byggðir, landfræðilega stór svæði, erfiða fjallvegi eða greiðfærar götur. Umfang orlofsbyggða innan svæðisins hefur sömuleiðis mikið að segja. Þá þarf að taka mið af atvinnustarfsemi á svæðinu, svo sem hvort um er að ræða landbúnað, ferðaþjónustu eða iðnað. Verkefni sem tiltekin eru í svæðisáætlun taka mið af hvaða árangri sveitarfélögin og íbúar hafa þegar náð varðandi bættu flokkun, söfnun og aðra meðhöndlun úrgangs.

Við gerð svæðisáætlunar þarf að byrja á að greina stöðu úrgangsmála á viðkomandi svæði og þróun til framtíðar. Greiningin snýr að tæknilegum atriðum eins og aðstöðu sem til staðar er fyrir flokkun, móttöku og aðra meðhöndlun úrgangs, hvaða fyrirkomulag er á söfnun úrgangs og hvernig tölfræðigögnum um úrgang er safnað. Þegar núverandi staða hefur verið teiknuð upp þarf að skoða hvaða breytingar þurfa að eiga sér stað til að uppfylla kröfur og ná settum markmiðum og hvaða þörf er á uppbyggingu innviða. Niðurstaða þessarar skoðunar endurspeglast síðan í aðgerðum sem settar eru fram til að bæta endurvinnslu, aðra endurnýtingu og förgun.

Auk þess sem hér hefur verið rakið skal, eftir því sem við á, fjalla um önnur atriði eins og skipulag úrgangsmála, fræðslu og kynningarmál og stjórnæki til að takast á við áskoranir. Hér er einkum átt við efnahagsleg stjórnæki og aðrar ráðstafanir til að hvetja til forgangsröðunar við meðhöndlun úrgangs og er í því sambandi vísað til lista sem settur er fram í tilskipun Evrópusambandsins, sjá kafla 3.6.

Sniðmát fyrir svæðisáætlun sveitarfélaga um meðhöndlun úrgangs er í viðauka 1.

„Grundvallaratriði til þess að mögulegt sé að endurvinnna úrgangsstraum er að hann sé tiltölulega hreinn, þ.e. að mestu laus við óhreinindi og aðskotahluti og sé ekki blandaður öðrum úrgangsflokkum. Sérstök söfnun úrgangsflokka er lykilatriði til að tryggja þetta og stuðla að því að hver úrgangsstraumur henti sem hráefni í hágæða endurvinnslu. Það er jafnframt mikilvægt að það sé fjárhagslega hagkvæmt fyrir handhafa úrgangs að skila úrganginum flokkuðum til endurvinnslu, fremur en að skila honum með blönduðum úrgangi sem síðan endar í brennslu eða urðun.“

- Stefna ráðherra í úrgangsmálum, 2021

3.3 Samþykkt um meðhöndlun úrgangs

Samþykkt um meðhöndlun úrgangs er mikilvægt stjórnartæki sem sveitarfélag hefur til úrgangsstjórnunar. Þar er mögulegt að skýra réttindi og skyldur íbúa og rekstraraðila varðandi hirðu og aðra þjónustu við meðhöndlun alls úrgangs í sveitarfélaginu, hvort sem þjónustan er veitt af sveitarfélaginu eða öðrum aðilum og hvort sem um er að ræða heimilis- eða rekstrarúrgang. Sveitarfélag hefur heimild til að gefa fyrirmæli sem það telur nauðsynlegt um flokkun og aðra meðhöndlun úrgangs sem fellur til innan sveitarfélagsins til þess að uppfylla skyldur sínar. Þetta á við sérstaka söfnun við heimili, á grenndar-, söfnunar- eða móttökustöðum.

Í samþykkt sveitarstjórnar um meðhöndlun úrgangs má tilgreina fyrirkomulag hirðu úrgangs, skyldur einstaklinga og rekstraraðila til að flokka úrgang og ákvarða stærð, gerð, staðsetningu og merkingu íláta undir úrgang. Samþykkt getur kveðið á um til hvaða meðhöndlunar úrgangur skal færður, annaðhvort beint til endurnýtingar eða fyrst á söfnunar- eða móttökustöð og þaðan til endurnýtingar eða förgunar. Hægt að tilgreina í samþykktinni verklag við innheimtu fyrir meðhöndlun úrgangs og hvaða aðgerða skal grípa til ef notendur fara ekki eftir ákvæðum um t.d. flokkun og skil til endurnotkunar og endurvinnslu.

Útfæra skal fyrirkomulag sérstakrar söfnunar í samþykktinni. Samþykktin er réttur vettvangur til að útfæra kröfur til sérstakra hirðulausna, s.s. gáma á yfirborði eða djúpgáma sem krefjast sérstaks búnaðar og aðkomuleiða við hirðu. Einnig ef sveitarfélag ákveður að setja kröfur um staðsetningu íláta á lóðum íbúa í ákveðinni hámarksfjarlægð frá hirðubíl eða hafna losun íláta þegar ekki er rétt flokkað.

Tvö eða fleiri sveitarfélög geta gert sameiginlega samþykkt, m.a. í tengslum við sameiginlega svæðisáætlun. Þannig er stutt við að samlegðaráhrif náist á sem flestum sviðum með samræmdri móttöku og annarri meðhöndlun úrgangs sem fylgt er eftir í samþykkt um samræmda flokkun úrgangs, merkingar og skyldur íbúa og lögaðila.

Sniðmát fyrir samþykkt að meðhöndlun úrgangs er í viðauka 2.

3.4 Framfylgd stefnu og samþykkt

Svæðisáætlun og samþykktir sveitarfélaga eru tæki til að útfæra hvernig eigi að haga úrgangsmálum og setja kröfur sem einstaklingar og rekstraraðilar skulu fylgja. Sveitarfélög geta nýtt vinnu við svæðisáætlun til að greina áskoranir sem þau standa frammi fyrir. Í svæðisáætlun er sett stefna og áherslur til framtíðar og verkefnum er forgangsraðað.

Sveitarfélög sem vinna sameiginlega svæðisáætlun geta unnið sameiginlega samþykkt í kjölfarið, en geta einnig gert það hvert fyrir sig. Samþykktir eru tæki til að útfæra framkvæmd hirðu úrgangs og þjónustustig ásamt því að skilgreina réttindi og skyldur einstaklinga og rekstraraðila. Saman eru svæðisáætlun og samþykkt öflug tæki til að útfæra úrgangsstjórnun í sveitarfélögum.

Til að framkvæmd úrgangsstjórnunar gangi vel fyrir sig er æskilegt að ákvarða hvaða aðilar innan sveitarfélagsins beri ábyrgð á framkvæmd eða eftirliti með verkefnum eins og söfnun úrgangs, rekstur grenndar-, söfnunar- og móttökustöðva, framkvæmd útboða og verðfyrirspurna, gerð samninga við þjónustuaðila og ráðstöfunaraðila. Æskilegt er að skilgreina hver hefur eftirlit með framkvæmd verkefna og eftirlit með gæðum. Einnig að ákvarða hvernig framfylgd með árangri aðgerða er háttáð og því hvort markmið náist, hvaða eining innan stjórnarsýslunnar fylgist með því og hvernig skuli fara með mál ef eitthvað gengur ekki eins og til er ætlast og þörf er á inngripi.

Dæmi um aðgerðir er varða hagkvæma, góða og gagnsæja þjónustu við íbúa og fyrirtæki

Hagkvæm og góð þjónusta: Útbúin verða þjónustuviðmið um söfnun og meðhöndlun úrgangs sem verða innleidd í gegnum bætt verklag stofnanna sveitarfélagsins og nýrra ákvæða í innkaupasamningum um hirðu úrgangs við heimili og stofnanir, bæði fyrir þéttbýli og dreifbýli.

Visthæfari hirðubílar: Skipt verður út hirðubílum sem ganga fyrir jarðefnaeldsneyti fyrir vistvænar bifreiðar í gegnum innkaup sveitarfélaga.

Hreinsun opinna svæða: Ráðist verður í vorhreinsun á hverju ári í samstarfi við skóla, íþróttafélög og aðra, samhliða vitundarvakningarátaki um að ganga vel um umhverfið og opin svæði í sveitarfélaginu. Vorhreinsunin nær einnig yfir strandlengju sveitarfélagsins. Kannaðir verða möguleikar á þátttöku Úrvinnslusjóðs í verkefninu.

Hreinni götur og torg: Gerð verður þarfagreining á ruslabiðum í sveitarfélaginu unnin úrbótaáætlun um bættu staðsetningu og fjölgun þar sem borið hefur verið á rusli á víðavangi. Kannaðir verða möguleikar á þátttöku Úrvinnslusjóðs í verkefninu.

3.5 Gjaldskrá og álagning fyrir meðhöndlun úrgangs

Innheimta skal gjald af einstaklingum og rekstraraðilum fyrir alla meðhöndlun úrgangs. Greiðslureglan (mengunarbótareglan) er ein af meginreglum umhverfisráttarins en inntak hennar er að sá borgi sem mengar eða sem hefur með höndum umsvif sem hafa áhrif á umhverfið. Það er því handhafi úrgangs sem jafnan skal standa straum af kostnaði við meðhöndlun úrgangs sem hann losar sig við.

Meginreglur um innheimtu sveitarfélaga eru:

- Innheimta skal gjald fyrir alla meðhöndlun úrgangs, þar með talið heimilis- og rekstrarúrgang sem safnað er á lóðum íbúa og rekstraraðila eða á grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvum.
- Skyld er að innheimta gjald sem næst raunkostnaði sérhvers aðila og kallast „Borgað þegar hent er“ (e. Pay as you throw).
- Heimilt er að innheimta 50% af heildarkostnaði sem fast gjald, miðað við fasteign, til ársins 2025 en 25% eftir það.
- Skyld er að birta árlega upplýsingar um innheimt gjöld og sundurliðun á raunkostnaði.
- Innheimta skal gjald sem næst raunkostnaði fyrir tiltekna þjónustu, s.s. með því að miða gjaldið við magn úrgangs, gerð úrgangs, losunartíðni, frágang úrgangs eða aðra þætti sem áhrif hafa á kostnað við meðhöndlun úrgangsins.
- Kostnaður við uppsetningu og rekstur nauðsynlegra innviða er hluti af kostnaði sem innifalinn er í gjaldi fyrir meðhöndlun úrgangs, til dæmis innviðir til söfnunar og flutnings úrgangs og innviðir til endurvinnslu eða annarrar endurnýtingar úrgangs.
- Heimilt er að færa raunkostnað á milli úrgangsflokka í því skyni að stuðla að hringrásarhagkerfi. Þannig er heimilt að hvetja til aukinnar endurvinnslu með því að færa kostnað vegna endurvinnslu yfir á gjaldtöku vegna blandaðs úrgangs.
- Þinglýsa skal gjaldskrá fyrir meðhöndlun úrgangs í B-hluta Stjórnartíðinda.

Nokkrar útfærslur eru til af kerfum sem eru byggð á mengunarbótareglunni þar sem hver og einn borgar fyrir það sem hann hendir. Útfærslan gerir kröfu um þrennt: að auðkenna framleiðanda úrgangsins, að mæla magn og tegund úrgangs sem fellur til og að innheimtan sé eftir magni og tegund úrgangsins. Hvað varðar mælingu á magni úrgangsins þá er annars vegar miðað við rúmmál og hins vegar þyngd. Það er háð aðstæðum í hverju sveitarfélagi hvaða útfærsla hentar best og nýta má fleiri en eina leið á hverju svæði við innheimtu gjalda fyrir meðhöndlun úrgangs.

Nýta má hefðbundin tæki og búnað og innheimta eftir rúmmáli þannig að miðað er við stærð og fjölda íláta og/eða losunartíðni. Þannig greiðir notandinn fyrir það rúmmál sem hann hefur til umráða til að láta frá sér úrgang. Notandinn skal hafa möguleika á að auka eða minnka það rúmmál sem hann hefur til umráða eftir því sem honum hentar og kostnaður viðkomandi breytist samkvæmt því. Dæmi eru um að miðað sé við vikulíttra við gjaldheimtu fyrir hvern úrgangsflokk, þ.e. hversu marga lítra af úrgangi viðkomandi getur losað sig við af úrgangi í hverri viku.

Hægt er að fjárfesta í innviðum og hugbúnaði og innheimta eftir þyngd og til dæmis vigta ílát á lóðum íbúa þegar þau eru losuð eða vigta á grenndar-, söfnunar- og/eða móttökustöðvum úrgangs. Á dreifbýlissvæðum og í stórum frístundabyggðum getur hentað að koma upp miðlægum söfnunarstöðvum sem eru aðgangstýrðar, t.d. með aðgangsslyklum eða korti. Slíkar stöðvar geta verið mannaðar á tilteknum tímum.

Aðlaga þarf skráningu kostnaðar fyrir meðhöndlun úrgangs að breytingum sem gerðar eru til að tryggja gagnsæi í gjaldskrár því kostnaður er ólíkur eftir úrgangstegundum. Í bókhaldskerfum sveitarfélaga eru bókhaldslyklar fyrir kostnað tengdum meðhöndlun úrgangs. Við gerð ársreikninga og árlegum skilum þeirra til Hagstofu Íslands þarf að yfirfæra gögnin á ákveðna bókhaldslykla². Kostnaður fyrir meðhöndlun úrgangs fellur undir málaflokk *08 Hreinlætismál* og flokkinn *08 – 2 Sorphreinsun og sorpeyðing*. Mörg sveitarfélög miða kostnaðarfærslur sínar við þessa flokka. Slík skipting gagnast síður þegar kemur að því að innleiða „Borgað þegar hent er“ kerfi við innheimtu.

² Skv. rg. nr. 1212/2015 um bókhald, fjárhagsáætlanir og ársreikninga sveitarfélaga.

Við gjaldskrárgerð velja flest sveitarfélög að birta gjaldskrá árlega þar sem fram koma fjárhæðir sem sveitarstjórn hefur samþykkt fyrir það ár. Þannig er hægt að koma að hluta til í veg fyrir að gjöldin séu hærri en sem nemur veittri þjónustu þar sem árleg endurskoðun tekur mið af raunkostnaði nýliðins árs. Gjaldskrár byggja á áætlun t.d. um magn úrgangs og fjölda íbúa og því verður einver munur á raunkostnaði annars vegar og tekjum hins vegar. Það ætti að vera stefna hvers sveitarfélags að þessi munur sé sem minnstur.

Í sumum úrgangsstraumum eru vörur eða umbúðir sem bera framlengda framleiðendaábyrgð (úrvinnslugjald) sem stendur undir kostnaði við söfnun og meðhöndlun þess hluta (sjá kafla 4.7). Þetta á við um t.d. pappír, plast, gler, málma, við og spilliefni. Úrgangshafi greiðir þá ekki fyrir meðhöndlun og þannig myndast hagræn hvati fyrir flokkun og skil.

Í útboðum á hirðu og meðhöndlun úrgangs má gera kröfu um upplýsingaflæði, bæði til sveitarfélagsins og til íbúanna sjálfra. Það auðveldar að setja gagnsæja gjaldskrá fyrir hvern úrgangsstraum fyrir sig í samræmi við „Borgað þegar hent er“. Notendur njóta þess að gjaldskrár eru gangsærri og endurspegla raunkostnað sem hvetur til virkari þátttöku í vegferð í átt að lágmörkun úrgangs, aukinnar endurnotkunar og endurvinnslu. Áreiðanlegar upplýsingar um kostnað og magn gera kleift að fylgjast með stöðu sveitarfélagsins gagnvart markmiðum sem eru í gildi og að byggja ákvarðanir í úrgangsstjórnun á góðum gögnum.

Fáar vörur og umbúðir sem eru lífúrgangur (matarleyfar) falla undir framlengda framleiðendaábyrgð. Til að skapa hvata fyrir flokkun og skil gæti sveitarfélag nýtt sér heimild til að færa kostnað við meðhöndlun lífúrgangs yfir á blandaðan úrgang. Gæta þarf að því að ef tilteknir úrgangsstraumar eru alveg gjaldfrjálsir þá getur röng flokkun og óhreinindi aukist, ef brögð verða að því að notendur setji úrgang sem greiða þarf fyrir í gjaldfrjálsa flokka. Slíkt getur torvelað endurvinnslu og aukið kostnað.

Dæmi um aðgerðir vegna gjaldskrár og innheimtu

Innleiðing virkrar mengunarbótareglu: Tryggt verður að gjaldtaka fyrir meðhöndlun úrgangs standi að fullu undir kostnaði við hana auk þess sem innleitt verður „Borgað þegar hent er“ kerfi við innheimtu.

Hagrænir hvatar: Hagrænir hvatar verða notaðir með því að nýta heimild í lögum til að færa innheimtu hluta raunkostnaðar við hirðu á lífúrgangi yfir á innheimtu fyrir blandaðan úrgang.

Regluleg upplýsingagjöf um kostnað vegna meðhöndlunar úrgangs: Birtar verða upplýsingar um innheimt gjöld og sundurliðun á raunkostnaði.

Kostir framlengdrar framleiðendaábyrgðar nýttir: Við innkaup á úrgangþjónustu verður tryggt sérstaklega að kostnaðarþátttaka framleiðenda og innflytjanda í gegnum starfsemi Úrvinnslusjóðs sé virk í samræmi við lög um úrvinnslugjald.

Áreiðanlegri innheimta: Fjárfest verður í bílavogum og sjálfsafgreiðslukerfi á söfnunar- og móttökustöðvum sem verði undirstaða gjaldheimtu inn á stöðvarnar í samræmi við „Borgað þegar hent er“.

3.6 Hagræn stjórn tæki við gjaldheimtu

Sveitarfélög geta metið gagnsemi þess að nota efnahagsleg stjórn tæki og önnur stjórn tæki til að takast á við ýmis vandamál er varða úrgang og ráðstafanir sem nýta má til að hvetja til forgangsriðunar við meðhöndlun úrgangs. Vísað er til lista sem settur er fram í tilskipun Evrópuþingsins og -ráðsins (ESB) 2018/851.

Efnahagsleg stjórnæki og aðrar ráðstafanir sem hvetja til forgangsröðunar við meðhöndlun úrgangs

Lýsing á stjórnæki og öðrum ráðstöfunum ³	Dæmi um notkun á Íslandi
Gjöld og takmarkanir varðandi urðun og brennslu úrgangs sem hvetja til forvarna gegn myndun úrgangs og endurvinnslu um leið og urðun verður síst ákjósanlegasti valkosturinn fyrir úrgangsstjórnun.	Hvorki er heimilt að urða né senda til brennslu sérsafnaðan úrgang (12. gr. laga nr. 103/2021). Fyrirhugað bann við urðun lífbrjótanlegs úrgangs (Aðgerð 16 í stefnu ráðherra).
Kerfi fyrir „Borgað þegar hent er“ þar sem tekið er gjald af handhafa úrgangs á grundvelli magns úrgangs sem fellur til í reynd og hvatt til þess að endurvinnanlegur úrgangur sé aðskilinn við myndunarstað og að dregið sé úr blönduðum úrgangi.	Skylt er að innheimta gjald sem næst raunkostnaði við viðkomandi þjónustu (17. gr. breytingarlaga nr. 103/2021). Greining á útfærslum á álagningu gjalds fyrir meðhöndlun úrgangs (Aðgerð 23 í stefnu ráðherra).
Hagrænir hvatar til að gefa vörur, einkum matvæli.	Afsláttur af opinberum gjöldum eða sköttum.
Kerfi fyrir framlengda ábyrgð framleiðanda og innflytjenda vegna margs konar tegunda úrgangs og ráðstafanir til að auka skilvirkni þeirra, kostnaðarhagkvæmni og bættu stjórnunarhætti.	Úrvinnslusjóður sem nýtir tekjur af álagningu úrvinnslugjalds og greiðir endurgjald og flutningsjöfnun fyrir meðhöndlun vara og umbúða sem bera framlengda framleiðendaábyrgð og Endurvinnslan með greiðslu á skilgjaldi.
Skilgjaldskerfi og aðrar ráðstafanir til að hvetja til skilvirkrar söfnunar á notuðum vörum og efniviðum.	Endurvinnslan með greiðslu á skilgjaldi fyrir einnota drykkjarvöruumbúðir. Úrvinnslusjóður með skilgjaldi á ökutæki.
Skynsamleg skipulagning fjárfestinga í innviðum úrgangsstjórnunar, þ.m.t. með sjóðum Evrópusambandsins.	Aðgerð 24 í stefnu ráðherra um stuðning við uppbyggingu innviða til brennslu úrgangs.
Sjálfbær opinber innkaup til að hvetja til betri úrgangsstjórnunar og notkunar á endurunnum vörum og efnivið.	--
Styrkir, sem eru ekki í samræmi við forgangsröðun úrgangs, eru lagðir niður í áföngum.	--
Notkun á skattalegum ráðstöfunum eða öðrum aðferðum til að stuðla að undirbúningi fyrir endurnotkun eða endurvinnslu.	--
Stuðningur við rannsóknir og nýsköpun í þróaðri endurvinnslutækni og endurframleiðslu.	Styrkir umhverfis-, orku- og loftlagsráðuneytis til verkefna sem stuðla að eflingu hringrásarhagkerfis.
Notkun á bestu fáanlegu tækni við meðhöndlun úrgangs.	Notkun BAT skilyrða í starfsleyfum fyrir úrgangsmeðhöndlun.

³ Tilskipun Evrópuþingsins og -ráðsins (ESB) 2018/851 um breytingu á tilskipun um úrgang 2008/98/EB

Hagrænir hvatar fyrir sveitarfélög, einkum til að stuðla að úrgangsförvörnum og efla kerfi fyrir sérstaka söfnun en komast um leið hjá því að styðja við urðun og brennslu.	--
Herferðir til vitundarvakningar, einkum varðandi sérstaka söfnun, forvarnir gegn myndun úrgangs og að draga úr úrgangi og samþætta þessa þætti í menntun og þjálfun.	Fræðsla og auglýsingar á vegum Umhverfisstofnunar, sveitarfélaga, Úrvinnslusjóðs, Endurvinnslunnar og fyrirtækja. Starfsemi frjálsra félagasamtaka, t.d. Plastlaus september ⁴ .
Kerfi til samræmingar, þ.m.t. á stafrænan hátt, milli allra lögbærra, opinberra yfirvalda sem eiga þátt í úrgangsstjórnun.	Aðgerð 19 í stefnu ráðherra um bættu úrgangstölfræði.
Stuðla að stöðugum samskiptum og samstarfi milli allra hagsmunaaðila í úrgangsstjórnun og hvetja til frjálsra samninga og skýrslugjafar fyrirtækja um úrgang.	Starfsemi Fenúr og Festu sem stuðla að umræðum um úrgangsstjórnun og hvetja til þess að stofnanir og fyrirtæki setji fram markmið og úrgangsbókhald í grænu bókhaldi eða sjálfbærni skýrslum.

3.7 Söfnun og meðhöndlun heimilisúrgangs

Allur úrgangur skal færður til viðeigandi meðhöndlunar samkvæmt lögum, annað hvort beint til endurnýtingar eða í söfnunar- eða móttökustöð, og þaðan til endurnýtingar eða förgunar. Almennt skal við meðhöndlun úrgangs stuðlað að endurnotkun á vörum og hafa hliðsjón af forgangsröðun við meðhöndlun úrgangs að eins miklu leyti og unnt er.

Eðli málsins samkvæmt telst úrgangur frá heimilum vera heimilisúrgangur, með fáeinum undantekningum þó. Dæmi um úrgang sem er ekki heimilisúrgangur er seyra, úr sér gengin ökutæki og byggingar- og niðurrifsúrgangur.

Heimilisúrgangur fellur ekki eingöngu til á heimilum. Samskonar úrgangur getur fallið til hjá fyrirtækjum og stofnunum, t.d. eldhúsúrgangur frá mótuneytum og kaffistofum.

Sveitarfélög ákveða hvaða fyrirkomulag er á söfnun og annarri meðhöndlun alls úrgangs sem fellur til í sveitarfélaginu, þ.m.t. heimilisúrgangs. Þau bera ábyrgð á reglulegri tæmingu íláta undir úrgang og flutningi (sérstakri söfnun) alls heimilisúrgangs innan sveitarfélagsins. Heimilt er að útfæra sérstaka söfnun í dreifbýli á annan hátt en í þéttbýli. Úrgangsflokkum sem ekki er safnað með hirðu á lóðum íbúa eða rekstraraðila skal taka við á grenndar- söfnunar- eða móttökustöð sem íbúar og rekstraraðilar hafa aðgang að. Skylda sveitarfélaga til að ákvarða fyrirkomulag sérstakrar söfnunar og flutning nær einnig til heimilisúrgangs frá rekstraraðilum. Hérlandis hefur þó útfærslan oftast verið sú að rekstraraðilar semja beint við þjónustuaðila um flutning úrgangsins til móttökustöðva.

Sveitarfélög taka ákvörðun um hvort þau sinna sérstakri söfnun við heimili, rekstur grenndar-, söfnunar- og móttökustöðva og annarri meðhöndlun úrgangs sjálf eða útútvista þjónustunni að hluta eða í heild. Ábyrgðin á að þjónustan sé veitt er eftir sem áður sveitarfélaga.

Til að ná að endurnýta úrgang í samræmi við forgangsröðun við meðhöndlun úrgangs getur verið nauðsynlegt að safna úrgangi sérstaklega, með sérstakri söfnun, þ.e. þannig að úrgangurinn blandist

⁴ www.plastlausseptember.is

ekki öðrum úrgangi eða efnivið með aðra eiginleika. Óheimilt er að blanda úrganginum við annan úrgang síðar í ferlinu.

Til að ná markmiðum í málaflokknum þarf að tryggja að til staðar séu leiðir fyrir úrgang sem ekki verður endurnotaður eða endurunnin. Dæmi um slíkan úrgang er ryksugupokar, einnota grímur og samsettar umbúðir. Sé þjónusta við blandaðan úrgang og endurvinnsluefni á sama stað verður síður hvati til að spilla endurvinnslustráumum með úrgangi sem ekki er endurvinnanlegur eða til að setja endurvinnsluefni með blönduðum úrgangi, því notendur hafa tilhneigingu til að nýta þau ílát sem til staðar eru.

Skylt er að safna með sérstakri söfnun pappír og pappa, plasti, málmum, gleri, lífúrgangi, textíl og spilliefnum á eftirfarandi hátt:

- Sérstök söfnun á pappír og pappa, plasti og lífúrgangi skal fara fram við íbúðarhús og hjá rekstraraðilum í þéttbýli, innan lóðar viðkomandi íbúðarhúss eða rekstraraðila. Þó er heimilt að hafa sameiginlega söfnun úrgangs fyrir aðliggjandi lóðir að því tilskildu að öll söfnun úrgangs færast af viðkomandi lóðum. Heimilt er að víkja frá ákvæði um söfnun innan lóðar þegar um er að ræða rúmfrekan úrgang, svo sem garðaúrgang, sem safnað er á söfnunar- eða móttökustöð.
- Sérstök söfnun á gleri, málmum og textíl getur verið á grenndarstöðvum, að því tilskildu að markmiðum um söfnun náist, þ.m.t. töluleg markmið. Jafnframt er hefð er fyrir sérstakri söfnun á drykkjarumbúðum með skilagjaldi á slíkum stöðvum.
- Sérstök söfnun á spilliefnum skal fara fram í nærumhverfi íbúa, t.d. á söfnunarstöð og/eða með spilliefnabíl sem sækir spilliefni á ákveðnum fyrirframgefnum stöðum og tímum.
- Söfnun á lífúrgangi er sérstaklega beint að matarleifum sem falla til. Heimajarðgerð er heimil og safna má rúmfrekum úrgangi, t.d. garðaúrgangi á söfnunar- eða móttökustöð.

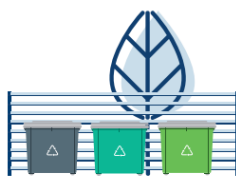
SÉRSTÖK SÖFNUN

Við íbúðarhús og hjá rekstraraðila

Pappír og pappi | Plast
Lífúrgangur | Blandaður úrgangur

Grenndarstöðvar

Málmur | Gler | Textíl

Í nærumhverfi íbúa

Spilliefni

Söfnunarstöðvar

Rekstrarúrgangur
Byggingar- og
niðurrifsúrgangur
Rúmfrekur úrgangur
Annar úrgangur

Í samþykkt um úrgangsmál skal útfæra hvernig sérstök söfnun fer fram og skilgreina réttindi og skyldur einstaklinga og rekstraraðila er varðar flokkun úrgangs, ílát undir úrgang, staðsetningu þjónustu, merkingar og nánara fyrirkomulag.

Í reglum og samþykktum sveitarfélags þarf að koma fram að óheimilt sé að losa úrgang annars staðar en á viðeigandi staði, þ.e. ílát undir úrgang og grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvar. Þó er heimilt að setja lífrænan úrgang í heimajarðgerð á vegum íbúa eða annarra notenda. Við flutning og geymslu úrgangs skal handhafi úrgangs gæta þess að ekki hljóttist af mengun eða annar skaði fyrir umhverfi.

Opin brennsla úrgangs er óheimil, að undanskildum skipulögðum brennum með starfsleyfi frá heilbrigðiseftirliti.

Við meðhöndlun úrgangs skal nota samræmdar merkingar fyrir a.m.k. eftirfarandi úrgangstegundir: pappír og pappa, málma, plast, gler, lífúrgang, textíl og spilliefni. Fenúr (Fagráð um endurnýtingu og úrgang) hefur staðfært danskar merkingar og gefið út leiðbeiningar um samræmdar merkingar fyrir söfnun úrgangs á Íslandi.

Ráðherra er heimilt að veita undanþágu frá ákvæðum um sérstaka söfnun ef blönduð söfnun tiltekinn tegunda úrgangs hefur ekki áhrif á möguleika til endurnýtingar og sambærileg gæði úrgangsins eru tryggð og sérstök söfnun skilar ekki bestri heildarniðurstöðu fyrir umhverfið, er ekki tæknilega möguleg eða hefur í för með sér óhóflegan kostnað.

Dæmi um aðgerðir til að bæta söfnun og meðhöndlun heimilisúrgangs og koma á sérstakri söfnun úrgangs

Bætt söfnun á pappír og pappa, plasti, lífúrgangi og blönduðum úrgangi: Við íbúðarhús og hjá rekstraraðilum í þéttbýli verður komið upp ílátum fyrir flokkaðan úrgang. Þar sem við á verður sameiginleg söfnun fyrir aðliggjandi lóðir.

Góð og árangursrík söfnun lífúrgangs: Pappírspokar undir lífúrgang frá heimilum verða aðgengilegir án endurgjalds á mönnum söfnunarstöðvum og leitað verður eftir samstafi við verslanir á svæðinu til að dreifa pokunum.

Söfnun á gleri, málmum, textíl og skilgjaldsumbúðum á aðgengilegum stöðum: Settar verða upp grenndarstöðvar á aðgengilegum stöðum og verður staðsetning þeirra auglýst á vefsíðu sveitarfélaga.

Enn betri söfnun spilliefna: Aðstaða við móttöku á spilliefnum verður bætt á söfnunarstöðvum og boðið verður upp á spilliefnasöfnun í sérstökum spilliefnabíl tvisvar á ári á völdum stöðum í sveitarfélaginu.

Góð og hagkvæm nýting lífúrgangs í dreifbýli: Heimili í dreifbýli verða styrkt til kaupa á ílát til heimajarðgerðar og boðið verður upp á fræðslu um heimajarðgerð og nýtingu moltu.

Hreinleiki endurvinnslustrauma tryggðir: Átaki um hreinni endurvinnslustrauma verður hrundið af stað þar sem hirðuaðilar munu upplýsa íbúa ef þeir verða varir við ranga flokkun úrgangs í ílát undir endurvinnsluefni eða að endurvinnsluefni rata í ílát undir blandaðan úrgang.

3.8 Söfnun og meðhöndlun rekstrarúrgangs

Það er hlutverk sveitarstjórnar að ákveða fyrirkomulag á söfnun rekstrarúrgangs innan sveitarfélags og að hafa tiltæka farvegi fyrir úrgang sem fellur til innan sveitarfélagsins. Skylda sveitarfélaga til að taka ákvarðanir um fyrirkomulag hirðu og tryggja flutning (sérstaka söfnun) heimilisúrgangs nær einnig til heimilisúrgangs frá rekstraraðilum, en heimilisúrgangur getur fallið til hjá fyrirtækjum, stofnunum og öðrum lögaðilum ef úrgangurinn er sams konar og úrgangur frá heimilum. Í flestum tilfellum hefur framkvæmdin verið þannig að það hefur fallið í hlut hvers og eins rekstraraðila að sjá um flutning eigin úrgangs til meðhöndlunar eða að gera samning við þjónustuaðila um hirðu.

Sveitarstjórn getur gefið fyrirmæli í samþykkt um meðhöndlun úrgangs sem tekur til rekstrarúrgangs ekki síður en til heimilisúrgangs.

Rekstrarúrgangur getur verið mjög mismunandi að eðli og samsetningu. Sem dæmi má nefna úrgang sem fellur til í landbúnaði, byggingar- og niðurrifsúrgang og úrgang sem fellur til í sérhæfðum iðnaði. Í sumum sveitarfélögum eru straumar rekstrarúrgangs margir og smáir en í öðrum tilfellum eru þeir fáir

og stórir. Sveitarfélög hafa tiltekið forræði yfir rekstrarúrgangi og geta nýtt það til að úrgangsmeðhöndlun sé í samræmi við lög og stefnur stjórnvalda.

Sett eru landsmarkmið um flokkun byggingar- og niðurrifsúrgangs og sveitarfélög skulu tryggja að til staðar sé aðstaða til söfnunar. Hann skal flokkaður í a.m.k. eftirfarandi flokka: spilliefni, timbur, steinefni, málm, gler, plast og gifs.

Í byggingarreglugerð⁵ er ákvæði um að gera skuli áætlun fyrir framkvæmdir um meðhöndlun byggingar- og niðurrifsúrgangs þar sem fram koma upplýsingar um skipulagningu, skráningu, flokkun, endurnýtingu og förgun úrgangs. Áætlun skal skila með umsókn um byggingarleyfi fyrir framkvæmdir yfir ákveðinni stærð:

- Nýbyggingar, viðbygginga og breytingar á mannvirki – yfir 300 m² brúttó flatamál gólfplatar.
- Umfangsmiklar viðgerðir útveggja, svala, þaks o.fl. – yfir 100 m² flötur verks.
- Niðurrif á byggingum eða hluta bygginga – yfir 100 m² brúttó flatamál gólfplatar.
- Framkvæmdir þar sem magn úrgangs er áætlað meira en 10 tonn.

Sveitarfélög eru misstór og misjafnlega í stakk búin til að sjá um að tiltækir séu farvegir fyrir mjög sértækan rekstrarúrgang. Oft er rekstraraðili sjálfur bestur til þess fallinn að sjá um ráðstöfun eigin úrgangs, enda getur þurft sérhæfða meðhöndlun. Þannig hefur það í reynd verið til langs tíma hér á landi og er það í samræmi við greiðslureglu umhverfisréttar.

Dæmi um aðgerðir til að bæta söfnun og meðhöndlun rekstrarúrgangs

Bætt móttaka byggingar- og niðurrifsúrgangs: Komið verður upp betri aðstöðu til að safna flokkuðum byggingar- og niðurrifsúrgangi í spilliefni, timbur, steinefni, málm, gler, plast og gifs.

Bætt skráning á byggingar- og niðurrifsúrgangi: Verkferlar vegna umsókna um byggingarleyfi verði yfirfarnir til að tryggja að áætlun um meðhöndlun byggingar- og niðurrifsúrgangs verði skilað fyrir allar framkvæmdir þar sem það á við.

Endurnotkun byggingarefna: Stutt verði við markað með byggingarhluta og byggingarefni til endurnotkunar, sérstaklega byggingarefni, jarðefni og óvirkan úrgang.

Áætlanir um endurnýtingu: Áður farið er í niðurrif á byggingum á vegum sveitarfélagsins, skal gera endurnýtingaráætlun til að endurnota og endurnýta eins mikið af byggingarefni og hlutum og hægt er.

Bætt þjónusta við söfnun heyrúlluplasts: Staðið verður að söfnun heyrúlluplasts tvisvar á ári í samstarfi við bændur á svæðinu og staðla verklag við frágang plastsins með það að markmiði að lágmarka flutningskostnað og auka möguleika á endurvinnslu plastsins.

Bætt meðhöndlun úrgangs frá skipum: Útbúa viðmið um móttöku úrgangs frá skipum í samráði við hafnir og Umhverfisstofnun. Tryggt verður að söfnun á veiðarfæraúrgangi sé aðgengileg notendum og kostnaður vegna söfnunar og meðhöndlunar á veiðarfæraúrgangi verði greiddur af þeim sem bera framlengda framleiðendaábyrgð á þeim úrgangi.

Tryggari meðhöndlun áhættuúrgangs: Fyrirkomulag söfnunar og meðhöndlunar áhættuúrgangs, þá sér í lagi dýrahæja, verður endurskoðað. Tilraunaverkefni verður sett af stað með vaktaðar söfnunarstöðvar á völdum stöðum í sveitarfélaginu.

⁵ Byggingarreglugerð, nr. 112/2012, m.s.b., sbr. 15.2.2. gr.

3.9 Grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvar

Sveitarfélög skulu hafa tiltækan farveg fyrir allan úrgang sem fellur til innan sveitarfélagsins. Þeir þurfa ekki allir að vera staðsettir innan sveitarfélagsins sjálfs, heldur mega vera staðsettir annarstaðar. Sveitarfélög eiga að sjá til þess að starfsræktar séu móttöku- og söfnunarstöðvar fyrir úrgang sem fellur til í sveitarfélaginu. Rekstur slíkra stöðva má vera í samstarfi við önnur sveitarfélög og getur reksturinn hvort sem er verið í höndum sveitarfélagsins eða útvistað í gegnum þjónustusamning við einkaaðila. Ábyrgð sveitarfélagsins á rekstrinum er til staðar hvor leiðin sem er farin.

Grenndarstöðvar eru staðsettar í nærumhverfi íbúa og þjóna sem söfnun fyrir flokkaðan úrgang sem ekki er safnað á lóðum íbúa eða rekstraraðila. Nýta má grenndarstöðvar fyrir sérstaka söfnun á gleri, málmum og textíl.

Á söfnunarstöð er tekið á móti meira magni af úrgangi en á lóðum og á grenndarstöðvum frá bæði íbúum og fyrirtækjum. Þaðan fer hann til endurnotkunar, endurvinnslu eða annarrar endurnýtingar eða er fluttur á móttökustöð.

Á móttökustöð er tekið við úrgangi til geymslu, umhleðslu, flokkunar eða annarrar meðhöndlunar. Inn á móttökustöð kemur úrgangur frá þeim sem sinna sérstakri söfnun á lóðum íbúa eða rekstraraðila, frá söfnunarstöðvum og stærri farmar frá fyrirtækjum. Úrgangurinn fer þaðan til endurnýtingar eða förgunar innanlands eða erlendis. Undir skilgreiningu á móttökustöð fellur rekstur jarðefnamóttöku og urðunarstaða.

Söfnunarstöðvar, móttökustöðvar fyrir úrgang og endurnýtingarstöðvar skulu hafa gilt starfsleyfi. Endurnýtingarstöðvar eru t.d. jarðgerðar og gasgerðarstöðvar þar sem meðhöndlun á lífrænum úrgangi fer fram. Til að draga úr álagi á umhverfið skal beita bestu aðgengilegu tækni við meðhöndlun úrgang, í samræmi við BAT (Best Available Techniques) skýrslur sem gefnar eru út af Evrópusambandinu.

Dæmi um aðgerðir til að bæta þjónustu grenndar- söfnunar og móttökustöðva

Bætt umgengni á ómönnum stöðvum: Komið verður upp myndavélakerfi á ómönnum grenndar- og söfnunarstöðvum þar sem borðið hefur á slæmri umgengni.

Aukin endurnotkun: Komið verður upp nytjagámum á söfnunarstöðvum sveitarfélagsins.

Bætt söfnun spilliefna: Boðið verður upp á söfnun á spilliefnum á tilteknum stöðum í sveitarfélaginu tvisvar á ári. Skoðað verður hvort samhliða megi safna raftækjum.

Bætt aðgengi að greiðslum vegna skilagjaldsambúða: Leitað verður eftir samstarfi við Endurvinnsluna um að koma upp móttöku á drykkjarumbúðum með skilagjaldi á svæðinu.

Aðgengi að skilum á textíl bætt: Leitað verði eftir samstarfi við Rauða krossinn, Hertex og sambærilega aðila um söfnun á textíl á öllum grenndar- og söfnunarstöðvum í sveitarfélaginu.

Aðgengi að skilum á drykkjarumbúðum bætt: Leitað verði eftir samstarfi við Samband íslenskra skáta, björgunarsveitirnar eða aðra aðila við að koma upp söfnun á drykkjarumbúðum með skilagjaldi á öllum grenndar- og söfnunarstöðvum í sveitarfélaginu.

Aðstaða bætt: Söfnunar- og móttökustöðvar verða stækkaðar með tilliti til móttöku á fleiri úrgangsflokkum og með hliðsjón af bættu og öruggara aðgengi viðskiptavina og losunaraðila.

Minna magn blandaðs úrgangs: Leiðbeiningar á grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvum verði bættar til að lágmarka úrgang sem fer í blandaðan úrgangsflokk og gert skylt að úrgangur sé annað hvort laus eða í glærum pokum .

Borgað þegar hent er: Innleiddar verða stafrænar og snjallar lausnir við innheimtu fyrir meðhöndlun úrgangs á söfnunar- og móttökustöðvum í sveitarfélaginu.

3.10 Úrgangsforvarnir

Sveitarfélög skulu ein og sér, eða í samstarfi við aðra, stuðlað að úrgangsforvörnum hjá stofnunum sínum og hjá íbúum með almennum aðgerðum. Gera skal grein fyrir aðgerðum á þessu sviði í svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs. Sveitarfélög skulu gera upplýsingaefni um úrgangsforvarnir.

Úrgangsforvarnir miða að því að efni og vörur verði ekki að úrgangi og skaðleg áhrif af úrgangi minnki. Sveitarfélög geta á virkan hátt stuðlað að úrgangsförvörnum með breytingum í úrgangsmehöndlun sem færir úrgangsstrauma frá förgun yfir í nýtingu efnis. Mikil gróska hefur verið hjá einstaklingum, fyrirtækjum og sveitarfélögum sem hafa hrundið af stað verkefnum til að efni og vörur fái nýtt líf. Nefna má skiptimarkaði með föt og hluti, átak í viðgerðum, endurnotanlegir hlutir í stað einnota og aðgerðir til að auka nýtni og minnka sóun.

Saman gegn sóun – Stefna um úrgangsforvarnir 2016 - 2027 hefur að markmiði að draga úr myndun úrgangs, bæta nýtingu auðlinda og draga úr losun gróðurhúsalofttegunda, hráefnisnotkun og minnka dreifingu hættulegra efna. Tímabilinu er skipt upp og tiltekinn úrgangsflokkur er settur í forgang á hverjum tíma. Raftæki, byggingar og pappír verða í forgangi 2022 – 2027 og hver flokkur tvö ár í senn. Drykkjarvöruumbúðir, aukaafurðir frá vinnslu kjöts og fisks og úrgangur frá stóriðju er í forgangi allt tímabilið.

Dæmi um aðgerðir sem stuðla að úrgangsförvörnum, s.s. leiðir til að auka endurnotkun

Átaksverkefni hjá stofnunum sveitarfélaga: Skólar, leikskólar og hjúkrunarheimili skoði leiðir til að auka endurnotkun efnis svo það verði ekki að úrgangi, í samræmi við úrgangsforvarnarstefnu.

Áætlun um úrgangsforvarnir: Sveitarfélög leggja fram áætlun fyrir sitt svæði um átak meðal íbúa og rekstraraðila um hvernig megi lágmarka myndun úrgangs og gera aðgengilega á sameiginlegri vefsíðu sem heldur utan um verkefni tengd svæðisáætlun.

Upplýsingamiðlun um góðar úrgangsforvarnir: Sveitarfélög koma upp og reka sameiginlega vefsíðu þar sem íbúar og rekstraraðilar á svæðinu geta nálgast dæmi um hvernig komið hefur verið í veg fyrir myndun úrgangs með árangursríkum og hagkvæmum hætti sem eru öðrum til eftirbreytni og hvatningar.

Aukin endurnotkun: Komið verður upp aðstöðu í gamla Kaupfélaginu til að selja fatnað, nytjahluti og annað sambærilegt sem safnast í nytjagáma á söfnunarstöðvum sveitarfélagsins.

Viðgerðarkaffihús og „loppumarkaðir“: Sveitarfélög finna svæði, eitt eða fleiri, sem stendur áhugasömum til boða fyrir skipti eða sölu á notuðum hlutum og til að halda viðburði sem snúast um fræðslu í anda hringrásarhagkerfisins s.s. um hvernig má lagfæra föt, húsgögn eða annað til að lengja líftíma vara.

Átak í betri matarnýtni: Sveitarfélög munu stofna sameiginlegan stýrihóp um lágmarkun matarsóunar sem mun skila kostnaðarmetnum tillögum í betri matarnýtni á öllu svæðinu, hvort sem er hjá íbúum, rekstraraðilum eða hjá stofnunum.

Vitundarvakning: Sveitarfélög taka þátt í árlegri Nýtnivíku (European week for waste reduction – EWWR) og vitundarvakningu á borð við Plastlausan september.

3.11 Fræðslu- og kynningarmál

Sveitarfélög hafa ákveðnar skyldur varðandi gerð upplýsingaefnis og fræðslu um úrgangsmál. Umhverfisstofnun, Úrvinnslusjóður og Endurvinnslan hafa einnig fræðsluhlutverk og til að sem bestur árangur náist er æskilegt að samvinna sé milli aðila. Þjónustuaðilar, sjálfboðaliðasamtök og aðrir sem sinna úrgangssöfnum kynna einnig sína starfsemi og þjónustu.

Skylda sveitarfélaga varðandi fræðslu og kynningu er fyrst og fremst að gefa upplýsingar um úrgangsstjórnun á viðkomandi svæði svo að almenningur, rekstraraðilar og aðrir handhafar úrgangs þekki skyldur sínar, t.d. um losunartíðni íláta við heimili, staðsetningar grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvar. Það er forsenda þess að úrgangsstjórnun gangi vel fyrir sig í sveitarfélaginu. Sveitarfélög skulu einnig gera upplýsingaefni um úrgangsforvarnir. Sveitarfélög geta starfað saman að fræðslu og upplýsingagjöf.

Fenúr hefur gefið út handbók um samræmdar merkingar fyrir flokkun úrgangs. Að lágmarki skal nota samræmdar merkingar fyrir pappír og pappa, málma, plast, gler, lífúrgang, textíl og spilliefni. Mælt er með því að nota samræmdar merkingar fyrir alla flokka úrgangs, til að landsmenn eigi auðveldara með að tileinka sér rétta flokkun.

Umhverfisstofnun hefur hlutverk við gerð almenns fræðsluefnis og að upplýsa og fræða almenning um úrgangsforvarnir og meðhöndlun úrgangs. Það skal unnið í samvinnu við sveitarfélög og Úrvinnslusjóð. Sérstaklega skal huga að plastvörum, möguleika fjölnota í stað einnota vara, áhrif plastvara á umhverfið og áhrif þess að fleygja rusli á víðavangi.

Úrvinnslusjóður og Endurvinnslan hafa fræðsluhlutverk varðandi vörur og úrgangsflokka sem þau bera ábyrgð á, meðal annars um áhrif þess að fleygja rusli á víðavangi og áhrif annarrar ófullnægjandi meðhöndlunar varanna þegar þær eru orðnar að úrgangi, einkum áhrif þeirra á sjávarumhverfi. Jafnframt að fjármagna hreinsun á rusli á víðavangi sem er til komið vegna þessara vara, ásamt flutningi þess og annarri meðhöndlun. Þeim ber jafnframt að fjármagna hreinsun á rusli á víðavangi sem er til komið vegna þessara vara, ásamt flutningi þess og annarri meðhöndlun.

Dæmi um aðgerðir til að bæta upplýsingagjöf og gera meðhöndlun úrgangs umhverfislega betri

Aukin upplýsingagjöf til íbúa og rekstraraðila: Koma upp og reka vefsíðu þar sem íbúar og rekstraraðilar á svæðinu geta nálgast upplýsingar um rétta flokkun og skil úrgangs, hirðudagatal í hverju sveitarfélagi og staðsetningar á grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvum.

Samræmdum merkingum komið á: Innleiða samræmdar merkingar í söfnun úrgangs við heimili sem og á grenndar-, söfnunar- eða móttökustöðvum. Samræmdar merkingar verða fyrir a.m.k. pappír og pappa, málma, plast, gler, lífúrgang, textíl og spilliefni.

Leiðbeiningar um flokkun: Gefnar verða út flokkunarleiðbeiningar með áherslu á að skýra hvernig endurvinnsluáramum er haldið hreinu.

Samræma hirðu stofnana og heimila: Tryggja að flokkun hjá stofnunum og skólum sveitarfélagsins sé eins og á heimilum til að gera íbúum auðveldara að skilja kerfin og auðvela upplýsingagjöf.

Aukin vitund með bættri fræðslu: Farið verður í sameiginlegt fræðsluáttak í samstarfi við Umhverfisstofnun, Úrvinnslusjóð og Endurvinnsluna á meðal stofnana sveitarfélagsins, íbúa og rekstraraðila til að lágmarka myndun úrgangs. Einnig til að bæta flokkun og skil til endurnotkunar og endurvinnslu til að tryggja hreinleika endurvinnsluefnis og hámarks nýtingu hráefna.

Árangur í úrgangsmeðhöndlun: Bætt verði upplýsingagjöf í samstarfi við Umhverfisstofnun og þjónustuaðila um stöðu úrgangsmeðhöndlunar í sveitarfélaginu með hliðsjón af markmiðum sem eru í gildi. Leitast verður við að nálgast sem áreiðanlegust gögn hverju sinni um magn úrgangs og meðhöndlun hans. Skoðaðir verða kostir þess að tilgreina kröfur um reglulega upplýsingagjöf þjónustuaðila til sveitarfélagsins í innkaupasamninga.

4 Önnur hlutverk í úrgangsstjórnun

4.1 Umhverfis-, orku- og loftlagsráðuneytið

Ráðherra umhverfis-, orku-, og loftlagsmála fer með yfirstjórn málaflokksins og á vegum ráðuneytisins eru unnin lagafrumvörp og reglugerðir um úrgangsmál.

Ráðherra gefur út almenna stefnu um meðhöndlun úrgangs til tólf ára í senn sem gildir fyrir landið allt. Almenn stefna um meðhöndlun úrgangs 2021-2032 er sett fram í skjalinu „Í átt að hringrásarhagkerfi: Stefna umhverfis- og auðlindaráðherra í úrgangsmálum“ sem var gefið út í júní 2021. Í stefnunni koma fram upplýsingar um stöðu úrgangsmála í landinu og hlutverk stjórnvalda og einkaaðila við meðhöndlun úrgangs. Sett er fram stefna til að bæta endurnotkun, endurnýtingu og förgun og fram koma markmið um úrgangsforvarnir, lýsing á þeim ráðstöfunum sem þegar eru fyrir hendi til að minnka úrgang og mat á gagnsemi tiltekinna ráðstafana.

4.2 Umhverfisstofnun

Umhverfisstofnun hefur fjölþætt hlutverk í úrgangsstjórnun, hefur yfirsýn yfir málaflokkinn og ber meginþungann af eftirliti með framkvæmd laga um meðhöndlun úrgangs og reglugerða settra á grundvelli þeirra.

Umhverfisstofnun heldur utan um tölfræði úrgangsmála, tekur á móti upplýsingum frá aðilum sem meðhöndla úrgang og birtir tölulegar upplýsingar fyrir landið í heild⁶. Stofnunin annast öflun og miðlun upplýsinga um tegundir úrgangs og magn, uppruna og ráðstöfun úrgangs eftir sveitarfélögum. Sendar eru upplýsingar til Eurostat í samræmi við evrópskar reglur um upplýsingagjöf um úrgangsmál.

Umhverfisstofnun vinnur tillögur að stefnu um meðhöndlun úrgangs og úrgangsforvarnir og leggur fyrir ráðherra. Tillögurnar skulu unnar í samráði við Samband íslenskra sveitarfélaga og fleiri aðila eftir því sem við á.

Umhverfisstofnun hefur eftirlit með og veitir starfsleyfi fyrir förgunarstaði úrgangs og fyrir söfnunar- og móttökustöðvar ef þær eru reknar í nánum landfræðilegum tengslum við förgunarstaði, sem og fyrir meðhöndlun spilliefna, staði fyrir námuúrgang, endurvinnslustöðvar og endurvinnslu skipa yfir 500 brúttótonn. Eins hefur stofnunin eftirlit með flutning á úrgangi á milli landa. Umhverfisstofnun getur sett ákvæði í starfsleyfi sem heimilar rekstraraðilum förgun á eigin úrgangi á framleiðslustað.

Umhverfisstofnun hefur eftirlit með að svæðisáætlanir séu gerðar og leggur faglegt mat á efni þeirra.

Umhverfisstofnun skal sjá um gerð almenns fræðsluefnis og upplýsa og fræða almenning um meðhöndlun úrgangs. Fræðslustarf Umhverfisstofnunar skal unnið í samvinnu við sveitarfélög og Úrvinnslusjóð. Dæmi um fræðsluverkefni er verkefnið Saman gegn sóun⁷.

4.3 Heilbrigðisnefndir

Heilbrigðisnefndir annast eftirlit með meðhöndlun á úrgangi, þ.m.t. hvort einstaklingar og lögaðilar færi úrgang til meðhöndlunar og hvort hann sé skilinn eftir á víðavangi.

Heilbrigðisnefndir hafa eftirlit með og veita starfsleyfi fyrir rekstur sérstakrar söfnunar á lóðum íbúa og lögaðila og aðrar móttökustöðvar en förgunarstaði og aðra meðferð úrgangs. Þær veita einnig umsagnir við gjaldskrár fyrir meðhöndlun úrgangs og samþykktir fyrir meðhöndlun úrgangs.

⁶ <https://ust.is/graent-samfelag/urgangsmal/umhverfisvisar-og-tolfraedi/>

⁷ <https://samangeignsoun.is/matarsoun/>

4.4 Þjónustuaðilar

Einkareknir þjónustuaðilar er fjölbreyttur hópur verktaka og rekstraraðila sem bjóða úrgangspjónustu. Sumir sérhæfa sig á tilteknu sviði, svo sem að taka að sér flutning úrgangs (sérstakri söfnun), og aðra meðhöndlun tiltekinnar tegundar úrgangs. Dæmi um slíka þjónustu er tæming seyru úr rotþró. Aðrir taka að sér úrgangspjónustu á breiðu sviði fyrir nær allar gerðir úrgangs. Þjónustuaðilar eiga viðskipti sín á milli og eru fjölmörg dæmi um að úrgangur sé framseldur á milli aðila.

Sveitarfélög geta gert samninga við þjónustuaðila með opinberum innkaupum vegna þeirra krafna sem gerðar eru til þeirra um meðhöndlun úrgangs í viðkomandi sveitarfélagi og einni vegna rekstur eigin stofnana. Ólíkt er á milli sveitarfélaga hvaða þættir eru á hendi sveitarfélagsins og hvað er boðið út. Ábyrgð sveitarfélaga á meðhöndlun úrgangs fellur ekki niður þó hluti þjónustunnar sé útvistað og sinnt af einkareknum þjónustuaðilum.

Sjálfbóðaliðar geta tekið að sér vissa þjónustu, líkt og Rauði krossinn og Hertex sem safna fötum og textílvörum og Bandalag íslenskra skáta sem safna einnota drykkjarvöruumbúðum með skilagjaldi.

Aðilar sem meðhöndla úrgang skulu hafa starfsleyfi frá Heilbrigðisnefnd. Beita skal bestu aðgengilegu tækni við meðhöndlun úrgangs, þar sem slíkt hefur verið skilgreint, til að draga úr álagi á umhverfið.

Þjónustuaðilar, endurvinnslufyrirtæki og endurnýtingaraðilar sem bera ábyrgð á meðhöndlun úrgangs skila skýrslu til Umhverfisstofnunar um úrgang sem þeir meðhöndla, með upplýsingum um tegundir úrgangsins og magn, uppruna eftir atvinnugreinaflokkum og sveitarfélögum og ráðstöfun hvernar tegundar. Framleiðendur úrgangs sem farga eigin úrgangi á framleiðslustað eða flytja utan eigin úrgang til meðhöndlunar skila sambærilegri skýrslu. Umhverfisstofnun hefur því gott yfirlit yfir úrgang sem fellur til í hverju sveitarfélagi, hvort sem er heimilísúrgang eða rekstrarúrgang.

4.5 Handhafi úrgangs

Eðli málsins samkvæmt getur hver sem er verið handhafi úrgangs, s.s. einstaklingar, einkafyrirtæki, opinber fyrirtæki og stofnanir. Sú skylda hvílir á handhafa úrgangs, hvort sem það er sá sem úrgangurinn fellur til hjá eða sá sem hefur hann í sinni vörslu, að færa úrganginn til viðeigandi meðhöndlunar, annað hvort beint til endurnýtingar eða í söfnunar- eða móttökustöð. Einstaklingum og rekstraraðilum er skylt að flokka heimilísúrgang í samræmi við reglur um sérstaka söfnun.

Gæta skal þess að ekki hljóttist af mengun eða annar skaði fyrir umhverfi og að úrgangurinn uppfylli þær kröfur sem settar eru og við eiga, s.s. um flokkun og takmörkun á aðskotahlutum, þannig að úrgangurinn henti til endurnýtingar.

Til að undirstrika ábyrgð handhafa úrgangs á því að færa úrgang til viðeigandi meðhöndlunar getur lögregla sektað fyrir ólögmetra losun, svo sem ef úrgangur er losaður annars staðar en í ílát undir úrgang eða á grenndar-, söfnunar- eða móttökustöð. Einnig ef úrgangur er skilin eftir, fluttur, dreift eða geymdur á þann hátt að valdið geti skaða, mengun eða lýtum á umhverfinu. Að fleygja rusli á víðavangi er dæmi um slíkt brot.

Handhafi úrgangs skal standa straum af raunkostnaði, eða því sem næst, við meðhöndlun úrgangsins sem hann losar sig við, í samræmi við greiðsluregluna sem er ein af meginreglum umhverfisréttarins, sjá kafla 3.5. Inntak greiðslureglunnar er að sá borgi sem mengar eða sem hefur með höndum umsvif sem hafa áhrif á umhverfið.

Sveitarfélag getur útfært frekara verklag þegar handhafi úrgangs ber sig ekki rétt að við flokkun og skil úrgangs til meðhöndlunar, bæði í samþykkt um meðhöndlun úrgangs og lögreglusamþykkt.

Lóðarhafar bera ábyrgð á aðstöðu fyrir söfnun úrgangs á sinni lóð, hvort sem er í eða við viðkomandi byggingu og að flokkun og skil úrgangs sé í samræmi við gildandi reglur í sveitarfélaginu. Þeir bera ábyrgð á aðstöðusköpun, þrifum á aðstöðu og ílátum og að aðgengi íbúa og hirðuaðila sé gott að ílátum, s.s. með snjómokstri og hálkuvörnum.

4.6 Rekstraraðilar

Hjá rekstraraðilum fellur til annars vegar rekstrarúrgangur og hins vegar heimilisúrgangur, til dæmis eldhúsúrgangur frá mótuneyti. Sveitarfélag ákveður fyrirkomulag á söfnun rekstrarúrgangs en rekstraraðilar sjá sjálfir um um flutning úrgangsins til söfnunar- eða móttökustöðva eða semja við þjónustuaðila um framkvæmdina. Sveitarfélög geta gefið fyrirmæli í samþykkt um meðhöndlun úrgangs sem tekur til rekstrarúrgangs.

Rekstraraðilum er skylt að flokka rekstrarúrgang með hliðsjón af því að úrgangur skal meðhöndlaður í samræmi við forgangsröðun við meðhöndlun úrgangs, að eins miklu leyti og unnt er. Byggingar- og niðurrifsúrgangur skal flokkaður í a.m.k. spilliefni, timbur, steinefni, málm, gler, plast og gifs. Sömu kröfur gilda um heimilisúrgang sem fellur til hjá rekstraraðilum og á heimilum og skal því safna sérstaklega pappír, plasti og lífúrgangi.

Úrgangur frá rekstraraðilum getur verið mjög sértækur og viðkomandi rekstraraðilar geta í slíkum tilfellum sjálfir verið best til þess fallnir að sjá um meðhöndlun úrgangsins og er það í samræmi við greiðslureglu umhverfisréttarins. Dæmi um þetta fyrirkomulag er sértækur iðnaðarúrgangur.

Rekstraraðilar sem farga eigin úrgangi á framleiðslustað eða flytja utan eigin úrgang til meðhöndlunar skila til Umhverfisstofnunar skýrslu um úrgang sem þeir meðhöndla, með upplýsingum um tegundir úrgangsins og magn, uppruna eftir atvinnugreinaflokkum og sveitarfélögum og ráðstöfun hvernar tegundar.

4.7 Framlengd framleiðendaábyrgð

Framleiðendur og innflytjendur vara og umbúða sem bera framlengda framleiðendaábyrgð skulu fjármagna og tryggja meðhöndlun vöru sem er orðin að úrgangi. Segja má að kostnaður við meðhöndlun vörunnar og umbúða hennar sé innifalinn í vöruverðinu en greiðist ekki eftir á. Kostnaður vegna endurnotkunar, endurnýtingar og förgunar úrgangs sem um ræðir er í raun hluti af framleiðslukostnaði.

Framlengd framleiðendaábyrgð er hluti af mengunarbótareglunni (e. Polluter Pays Principle) sem kveður á um að sá sem veldur mengun skuli að jafnaði bera kostnað af því að draga úr henni eða koma í veg fyrir áhrif hennar. Slík kerfi hafa í mörgum tilfellum reynst vel við að tryggja hagræna hvata til lágmörkunar úrgangs og bættrar úrgangsstjórnunar.

Á Íslandi er framleiðendaábyrgð útfærð að meginstefnu með úrvinnslugjaldi og skilagjaldi. Gjaldið er lagt á viðkomandi vöru við innflutning eða á innlenda framleiðslu. Skatturinn innheimtir úrvinnslugjald af innfluttum vörum eftir tollskrárnúmerum.

Úrvinnslusjóður heyrir undir umhverfis-, orku- og loftslagsráðherra og sér um umsýslu og ráðstöfun gjaldsins. Sjóðurinn ber þannig ábyrgð á að uppfylla skilyrði um framlengda framleiðendaábyrgð. Hlutverk sjóðsins er að stuðla að hringrásarhagkerfi með vörur og þjónustu til að stuðla að sjálfbærri auðlindanýtingu, draga úr myndun úrgangs og auka endurvinnslu.

Til staðar eru heimildir til niðurfellingar úrvinnslugjalds. Á það við þegar fluttar eru inn vörur til innlendar framleiðslu sem að framleiðsluferli loknu eru fluttar úr landi og koma því ekki til úrvinnslu hér á landi. Dæmi um þetta eru t.d. öskjur vegna fiskútflutnings. Jafnframt er heimilt er að gera sérstaka samninga um undanþágur frá úrvinnslugjaldi gegn því að viðkomandi atvinnurekendur eða samtök þeirra annist meðhöndlun og ráðstöfun viðkomandi úrgangsflokks. Slíkur samningur hefur verið í gildi hérlendis um árabíl varðandi veiðarfæraúrgang. Með samningi Úrvinnslusjóðs og Samtaka fyrirtækja í sjávarútvegi (SFS) tekur SFS á sig ábyrgð á söfnun- og meðhöndlun veiðarfæraúrgangs og kostnað sem af því hlýst í stað þess að greitt sé úrvinnslugjald af veiðafærum sem sett eru á markað.

Úrvinnslusjóður gerir samninga við þjónustuaðila um meðhöndlun úrgangs sem fellur undir kerfið. Sjóðurinn greiðir þjónustuaðilum endurgjald til að standa undir kostnaði við meðhöndlunina auk flutningsjöfnunar sem á að jafna kostnað vegna flutninga um landið. Þjónustuaðilar gera samninga við ráðstöfunaraðila um endanlega ráðstöfun.

Þjónustuaðilar fá greitt úr sjóðnum með því að framvísa skilagrein og staðfestingu ráðstöfunaraðila á móttæknu magni. Sveitarfélög geta verið þjónustuaðilar með þeim réttindum og skyldum sem fylgja. Skilmála fyrir þjónustuaðila er að finna á vefsíðu Úrvinnslusjóðs.⁸

Vöruflokkar sem falla undir Úrvinnslusjóð eru pappírs- og pappaubúðir, plastumbúðir, glerumbúðir, víðarumbúðir, málmumbúðir, drifrafhlöður rafhlöður og rafgeymar, raf- og rafeindatæki, hjólbarðar, ökutæki, olíuvörur, lífræn leysiefni og klórbundin efnasambönd, málning, prentlitir, kvikasilfursvörur, vörur í ljósmyndaiðnaði, varnaefni, kælimiðlar og veiðarfæri úr gerviefnum. Einnota drykkjarvöruumbúðir eru í umsjón Endurvinnslunnar hf. sem heldur utan um vörur sem falla undir það kerfi.

Úrvinnslugjaldið skal a.m.k. standa straum af kostnaði við:

- Sérstaka söfnun og aðra söfnun úrgangs.
- Meðhöndlun úrgangsi eftir söfnun.
- Upplýsingasöfnun og upplýsingagjöf.
- Hreinsun á rusli á víðavangi, hvort sem er í tilgreindum ruslabiðum eða á opnun svæðum.
- Fræðslu og kynningarmál.

Móttaka úr sér genginna ökutækja er á ábyrgð sveitarfélaga. Sveitarfélög útvega aðstöðu eða útvista móttöku á ökutækjum með samning við undirverktaka, t.d. bílaverkstæði. Við skráningar á ökutækjum skal nota sérstök leyfisnúmer sveitarfélaga til að tryggja rekjanleika. Úrvinnslusjóður greiðir til sveitarfélags sem lætur greiðslu fljóta áfram til undirverktaka. Nokkrir lögaðilar eru skráðir beint hjá Úrvinnslusjóði og sækja greiðslur þangað.

FRAMLEIDENDAÁBYRGÐ

Plastumbúðir	Drykkjaumbúðir úr málm	Pappírumbúðir	Raf- og rafeindatæki	Glerumbúðir
Drykkjaumbúðir úr plasti	Ökutæki	Pappaumbúðir	Rafhlöður og rafgeymar	Drykkjaumbúðir úr gleri
Heyrúlluplast	Málmumbúðir	Víðarumbúðir	Spillefni	
Hjólbarðar				

⁸ <https://www.urvinnslusjodur.is/um-urvinnslusjod/utgafa/skilmalar/>

5 Framkvæmd og skipulag

5.1 Förgun úrgangs

Sveitarfélög sjá að stærstum hluta um þá förgun úrgangs sem fram fer hér á landi, þ.e. með rekstri urðunarstaða eða brennslustöðva fyrir úrgang. Umhverfisstofnun veitir starfsleyfi fyrir förgunarstaði úrgangs. Í reglugerð nr. 738/2003 urðun úrgangs eru ákvæði um rekstur og vöktun urðunarstaða á meðan þeir eru í rekstri og einnig um lokun urðunarstaða og eftirlit með aflögðum urðunarstöðum.

Rekstraraðili förgunarstaðar, hvort sem um er að ræða sveitarfélag, byggðasamlag eða einkaaðila, skal innheimta gjald fyrir förgun úrgangs. Gjaldið skal nægja fyrir öllum kostnaði við förgun úrgangsins, þ.m.t. uppsetningu og rekstur viðkomandi förgunarstaðar. Þar sem úrgangur er urðaður skal gjaldið einnig að svo miklu leyti sem unnt er standa undir kostnaði sem fylgir því að setja fjárhagslega tryggingu eða jafngildi hennar, áætluðum kostnaði við lokun staðarins og nauðsynlegu eftirliti í kjölfar lokunar í 30 ár.

Dæmi um aðgerðir varðandi förgunarstaði og lokun starfandi stöðva

Bætt nýting hauggass á urðunarstað: Kannaður verður áhugi fyrirtækja á uppbyggingu starfsemi sem nýtir metan úr hauggasi á urðunarstað svæðisins.

Lokun urðunarstaðar fyrir óvirkan úrgang: Urðunarstað fyrir óvirkan úrgang verður lokað og unnið verður eftir fyrir mælum Umhverfisstofnunar um frágang og vöktun aflagðra urðunarstaða í því ferli.

Stefnt að orkuendurnýtingu í stað urðunar: Gildandi starfsleyfi fyrir urðunarstað sveitarfélagsins verði ekki endurnýjað og úrgangur sem þarf að farga fari til orkuendurnýtingar í samstarfi við fleiri sveitarfélög á svæðinu.

5.2 Endurvinnsla og endurnýting

Orðin endurvinnsla og endurnýting flækjast fyrir mörgum. Munurinn á endurvinnslu og endurnýtingu er sá að í endurvinnslu er efnið unnið í nýjar vörur en endurnýting er samheiti yfir endurvinnslu, orkuvinnslu og vinnslu í fylliefni.

Í endurvinnslu fer efnið í hringrás, t.d. þegar pappi er aftur unnin í pappa eða málmur endurbræddur í nýja málmhluti. Jarðgerð fellur undir endurvinnslu þar sem lífrænu efni er skilað aftur í lífræna hringrás. Í einhverjum tilfellum rýrna gæði hráefna við endurvinnslu sem takmarkar þá á hversu oft er hægt að endurvinna efnið. Þetta á m.a. við um pappa. Málmur má hins vegar endurvinna oft án þess að gæðin rýrni.

Endurnýting er samheiti yfir endurvinnslu og ferli þar sem efni er notað til orkuvinnslu eða til fyllingar. Orkuvinnsla og nýting sem fylliefni er endastöð efnisins og er því ekki hluti af hringrás. Þess vegna er orkuvinnsla neðar í forgangsröðun um úrgangsmeðhöndlun en endurvinnsla. Þessar aðferðir henta vel fyrir úrgangsefni sem eru erfið eða óhæf til endurvinnslu af einhverjum ástæðum.

Algengast er að einkaaðilar reki endurvinnslustöðvar. Hérlandis er sem dæmi endurvinnsla á málmum í málmbræðslum, endurvinnsla á plasti, einkum heyrúlluplasti, leysiefni eru endurunnin í einhverjum mæli og endurvinnsla er á lífrænum úrgangi með jarðgerð.

Dæmi eru um að sveitarfélög reki jarðgerðarstöðvar í samstarfi með öðrum eða ein og sér. Lífrænn úrgangur er auðlind sem hægt er að skila aftur í hringrás jarðvegs og getur haft mikilvægt hlutverk sem áburðargjafi. Hreinleiki moltu hefur verið vandamál í einhverjum tilfellum, því allt sem fer inn í jarðgerðarstöð skilar sér í moltuna. Erfitt er að hreinsa plast, gler og aðskotahluti eftir á. Því er lykilatriði að vanda til verka og fræða öll þau sem skila lífrænum úrgangi sem fer í jarðgerðar um mikilvægi góðrar

flokkunar. Jarðgerðarstöðvar fá starfsleyfi frá Umhverfisstofnun og stofnunin veitir einnig ráðgefandi álit í tengslum við markaðssetningu á moltunni. Matvælastofnun sinnir síðan eftirliti með áburði, heldur skrá yfir framleiðendur og fylgist með niðurstöðum efnamælinga.

Svæði til landmótunar með óvirkum úrgangi (jarðvegstíppar) taka við jarðefnum og steinefnum sem helst falla til við byggingarframkvæmdir. Æskilegt er að jarðvegstíppar séu þannig staðsettir að gott aðgengi sé að þeim og akstursleiðir ekki of langar frá byggingarsvæðum til að lágmarka kostnað og umhverfisáhrif af flutningum. Á nokkrum stöðum hafa verið skoðaðar leiðir til að nýta jarðefni sem falla til á byggingarsvæðum á öðrum stöðum í byggð og vera með einskonar markað fyrir jarðefni sem byggingaraðilar geti nýtt sér, svo takmarka megi flutninga á jarðvegstíppa.

Dæmi um aðgerðir endurvinnslu- og nýtingarstöðva

Aukin jarðgerð: Jarðgerðarstöðin verður stækkuð með hliðsjón af aukinni söfnun lífúrgangs hjá íbúum og rekstraraðilum.

Aukin nýting moltu til landbóta: Næringarrík molta sem verður til við meðhöndlun lífúrgangs verður nýtt til uppgræðslu og landbóta á afréttum á svæðinu í samstarfi við landeigendur og Landgræðsluna.

Móttaka jarðefna: Sótt verður um áframhaldandi starfsleyfi fyrir jarðefni á gamla námusvæðinu og unnið að vegbótum að jarðvegstípp til að tryggja gott aðgengi.

Bætt umgengni með jarðefnamóttöku: Hlið verður sett upp við jarðefnamóttöku á vegum sveitarfélagsins og komið á mönnum opnunartímum eftir því sem talin er þörf á.

Endurnýting jarðefna: Stutt verði við markað með hráefni til endurnotkunar, sérstaklega jarðefni og óvirkan úrgang.

5.3 Úrgangsmál í skipulagi og hönnun

Breytingar og þróun í úrgangsmálum og ný viðhorf til hringrásarhagkerfis hefur áhrif á skipulag og hönnun í byggðu umhverfi. Samhliða þéttingu byggðar er krafa er um breytingar á flokkun úrgangs og aukin skil til endurnotkunnar og endurvinnslu sem skapar nýjar áskoranir.

Í deiliskipulagi hverfa með þéttri byggð þarf að huga sérstaklega að því að söfnun úrgangs verður flóknari, úrgangsflokkum fjölgar og taka þarf frá pláss fyrir grenndar- söfnunar- og móttökustöðvar. Það getur verið áskorun þar sem landrymi er af skornum skammti og land verðmætt. Hugsa þarf að því hvornig heildarsöfnun á stærra svæði er samsett, hverju skal safna við íbúðarhús og á lóðum lögaðila og hvaða úrgangi skulu koma á grenndar-, söfnunar- eða móttökustöðvar.

Við skipulag nýrra hverfa þarf að gera ráð fyrir hönnun úrgangslausna frá upphafi þannig að losun sé hugsuð heildstætt, ásamt lausnum fyrir fyrirtæki og grenndar- og söfnunarstöðvar. Úrgangslausnir í gróinni byggð ættu að taka mið af byggðamynstri, arkitektúr, gróðri og hönnun byggðar. Í blandaðri byggð þar sem íbúðarstarfsemi og atvinnustarfsemi eru innan sömu lóðar þarf að gera ráð fyrir aðskildum úrgangslausnum í deiliskipulagi.

Heimilt er að staðsetja sérstaka söfnun fyrir íbúa og rekstraraðila miðlægt á aðliggjandi lóðum að því gefnu að þjónusta allra úrgangsflokka færast þangað og að möguleiki sé til staðar til að innleiða „Borgað þegar hent er“ kerfi. Þetta má útfæra með sameiginlegum geymslum, gerði fyrir úrgangsilát og djúpgámum. Hafa þarf í huga að slíkar lausnir samrýmist vel kerfi fyrir sérstakri söfnun í sveitarfélaginu.

Huga ætti að útfærslu á sérstakri söfnun og aðgengi við hirðu úrgangs sem fyrst í skipulagsferlinu til þess að tryggja megi að þessi þjónusta sé skilvirk og uppfylli kröfur. Nýta ætti kosti þess að staðsetja ilát undir úrgang sem næst lóðarmörkum og í sumum sveitarfélögum er krafa um lágmarksfjarlægð. Gott

aðgengi við sérstaka söfnun á lóðum íbúa og rekstraraðila rennir stoðum undir hagkvæmari og betri þjónustu. Aðgengi hirðuaðila úrgangs gæti verið kortlagt í skipulagsferlinu með sambærilegum hætti og aðgengi viðbragðsaðila.

Hönnuðir bygginga og lóða bera ábyrgð á að kröfur sem snúa að hönnun séu uppfylltar, s.s. er varða geymslu úrgangs, aðgengi íbúa og hirðuaðila og fjölda ílátá. Smekklegr og falleg hönnun getur haft þau áhrif að fólk gangi betur um en annars og því er mikilvægt að vanda til verka. Við hönnun á rýmum fyrir söfnun úrgangs þarf að huga að lýsingu, að auðvelt sé að halda þeim hreinum og að aðkoma sé auðveld. Gæta þarf að því að öryggi starfsfólks sem tæmir ílátin sé tryggt, vinnuumhverfið sé öruggt og nægilegt pláss fyrir fólk og tæki til athafna. Aðgengi starfsfólks og ökutækja sem koma að hirðu úrgangs þarf að vera greið, s.s. aðkoma og staðsetning hirðubíls við losun.

Til eru margar mismunandi lausnir fyrir söfnun úrgangs. Stærð ílátá fyrir hverja úrgangstegund þarf að taka mið af umfangi og gerð úrgangsins. Algengast er að nota 240 lítra ílát við sérbylí og lítil fjölbylí. Í einhverjum sveitarfélögum eru í boði 120 lítra tunnur, sem stundum eru kallaðar spartunnur. Hægt er að setja upp tvískiptar og jafnvel fjórskiptar 240 lítra tunnur sem aðskilja tvo eða fleiri úrgangsflokka eða hengja minni tunnu fyrir lífúrgang inn í 240 lítra tunnu. Við stærri fjölbylíshús eru gjarnan 660 lítra ker og henta þau þar sem fara þarf um stuttan veg við hirðu og aðgengi er gott. Færst hefur í auka að nota gáma á yfirborði og djúpgáma sem felldir eru niður í yfirborðið. Losun og hýfing gáma þarf að vera með sem auðveldustum og öruggstum hætti, bæði fyrir hirðuaðila og almenning á svæðinu. Sveitarfélög geta sett sérstakar kröfur um fyrirkomulag söfnunar á lífúrgangi, s.s. um poka sem brotna niður í jarðgerðarstöð.

Við val og útfærslu á ílátum skal taka mið af tilmælum Vinnueftirlits ríkisins um að starfsfólk sem sinnir hirðu úrgangs komist í sem minnsta snertingu við úrganginn og burður á ílátum verði lágmarkaður.

Við útreikninga á gólfleti þar sem ílát undir úrgang eru staðsett þarf að taka tillit til rýmis sem þarf að vera á milli þeirra og fyrir aftan þau og einnig þarf að tryggja nægjanlegt athafnasvæði til að draga megi ílátin út án þess að hreyfa önnur ílát.

Lóðarhafar bera ábyrgð á aðstöðu fyrir söfnun úrgangs á sinni lóð, utan og innan bygginga, sem og að flokkun og skil úrgangs sé í samræmi við gildandi reglur í sveitarfélaginu hverju sinni. Þeir bera ábyrgð á viðeigandi aðstöðusköpun, þrífum á aðstöðu og ílátum og að aðgengi íbúa og hirðuaðila sé gott, s.s. með snjómokstri og hálkuvörnum.

Ef miðlægar úrgangslausnir eru staðsettar á lóð sveitarfélagsins þá er almenna reglan að sveitarfélagið ber ábyrgð á þessum þáttum en er skylt að leggja á gjöld til að standa straum af þeim kostnaði. Þá getur sveitarfélag útbúið sérstakar lóðir undir miðlægar lausnir og þinglýst þeim á þær lóðir sem ætlað er að nýta svæðið.

Dæmi um aðgerðir til að bæta skipulag og hönnun

Gott aðgengi hirðuaðila að ílátum: Gerðar verða leiðbeiningar um skipulag og hönnun nýrra og endurgerðra mannvirkja sem og varðandi reglur um aðgengi að losun ílátá á lóðum og á grenndar- og endurvinnslustöðvum. Miðað verður við að ílát þurfi ekki að draga lengra en 10 metra að hirðubíl á jafnsléttu.

Aðgengi hirðuaðila: Akstursleiðir hirðuaðila úrgangs verði skilgreindar í deiliskipulagsuppráttum eða þeim lýst með sambærilegum hætti og akstursleiðir viðbragðsaðila.

5.4 Innkaup, útboð og samningagerð í úrgangsmálum

Sveitarfélög taka ákvörðun um hvort þau sinna sjálf eða útvista verkefnum um meðhöndlun úrgangs. Verkefnum getur verið útvistað að hluta eða í heild, sem dæmi sérstök söfnun við heimili, rekstur grenndar-, söfnunar- og móttökustöðva, meðhöndlun úrgangs eftir söfnun, kaup á vörum og búnaði, sem og samningar um framkvæmdir tengdar úrgangsstjórnun sveitarfélagsins.

Framkvæmd innkaupa, útboða og samninga um verkefni eru mikilvægir hlekkir í því að ná markmiðum í úrgangsmálum og tryggja að rekstur og þjónusta sé eins og sveitarfélag ákveður. Í gegnum innkaup og útboð má ná fram hagkvæmni í opinberum rekstri og nýta kosti virkrar samkeppni. Sveitarfélög gætu þó haft hag af því að skilgreina innviði sem þurfa að vera til staðar á vegum sveitarfélagsins til að tryggja virka samkeppni á markaði.

Útboðsgögn og samninga þarf að vinna í takt við áherslur sveitarfélags og þá ábyrgð sem það ber samkvæmt lögum, m.a. varðandi sérstaka söfnun við heimili og rekstur grenndar-, söfnunar- og móttökustöðva. Útboðsgögn og innkaupasamningar þurfa að taka mið af gildandi svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs, samþykkt um meðhöndlun úrgangs, ásamt gjaldskrá og innheimtukerfi. Segja má að sveitarfélag sé að uppfylla skyldur sínar í gegnum samninga við verktaka og því þarf að vera skýrt hvaða verkefni þeim er ætlað að leysa, hvernig tekið verði á breytingum sem verða á samningstíma og hvaða gögnum verktaki skuli skila til sveitarfélagsins á gildistíma samningsins. Gögn þarf að vera áreiðanleg og gagnsæ til að sveitarfélag geti sannreynt endanlega ráðstöfun úrgangs, magn og tegundir og skilgreint sundurliðun kostnaðar. Góð og skiljanleg gögn auðvelda eftirfylgni og eftirlit með samningum og minna sviksemisáhættu.

Greiðslur Úrvinnslusjóðs vegna úrgangs sem sveitarfélagið ber ábyrgð fara til þjónustuaðila og gera þarf ráð fyrir því í samningum. Sveitarfélag getur gerst þjónustuaðili Úrvinnslusjóðs, með þeim réttindum og skyldum sem því fylgir. Útfæra þarf í samningum hvernig greiðslum milli verktaka og sveitarfélags er háttað vegna úrvinnslugjalds og flutningsjöfnunar.

Ákvæði laga nr. 55/2003 sem taka gildi í byrjun árs 2023 gera meiri kröfur en áður til sveitarfélaga. Þetta þarf að endurspeglast í innkaupagreiningu fyrir útboðsgerð. Taka þarf m.a mið af grunninnviðum sem til staðar eru, kröfum um sérstaka söfnun og aðra meðhöndlun úrgangs, fyrirkomulag innheimtu. Gera ætti þjónustuaðilum á markaði viðvart um umfangsmiklar breytingar á þjónustu þegar þær liggja fyrir svo að þeir hafi tíma til að undirbúa þær.

Samband íslenskra sveitarfélaga vinnur að gerð sniðmáta fyrir útboð sem gefin verða út 2022.

5.5 Tölfræði úrgangsmála

Til að unnt sé að greina og fylgjast með stöðu úrgangsmála þurfa að liggja fyrir upplýsingar um úrgangsstrauma. Sveitarfélagið þarf að hafa upplýsingar um magn og tegund heimilis- og rekstrarúrgangs sem fellur til á svæðinu, til að geta fylgt eftir markmiðum sem gilda og sveitarfélaginu er skilt að ná. Umhverfisstofnun annast öflun og miðlun upplýsinga um tegundir úrgangs og magn, uppruna og ráðstöfun úrgangs eftir sveitarfélögum. Gögnin koma til stofnunarinnar frá þjónustuaðilum og ráðstöfunaraðilum úrgangs. Til að góð gögn liggi fyrir þarf að tryggja að gögnum sé skilað í samræmi við kröfur og getur sveitarfélagið sett fram kröfur í útboðsgögn og innkaupasamninga á þeirra vegum. Að lágmarki ætti að halda utan um upplýsingar varðandi:

- Tegundir, magn og uppruna úrgangs sem verður til innan svæðisins.
- Hvaða úrgangur er fluttur frá svæðinu eða til meðhöndlunar innan svæðis.

Með tegundum og uppruna úrgangs er átt við allan þann úrgang sem til fellur á svæðinu. Þetta er óháð því hvaða aðili sér um sérstaka söfnun, meðhöndlun eða flutning úrgangsins til endurvinnslu eða annarrar endurnýtingar eða förgunar. Þannig er reynt að ná utan um úrgang sem er safnað við heimili, úrgang frá atvinnurekstri og efni sem kemur á grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvar. Þeir aðilar sem koma að söfnun og meðhöndlun geta verið sveitarfélögin sjálf, þjónustuaðilar sem eru með samning við

sveitarfélög, sem og smærri aðilar eins og Rauði krossinn sem safnar textíl eða Endurvinnslan og Bandalag íslenskra skáta sem safna einnota drykkjarvöruumbúðum með skilagjaldi.

Mælt er með því að skrá upplýsingar um að lágmarki eftirfarandi úrgangsflokka, í ljósi markmiða sem ná skal í úrgangsméðhöndlun.

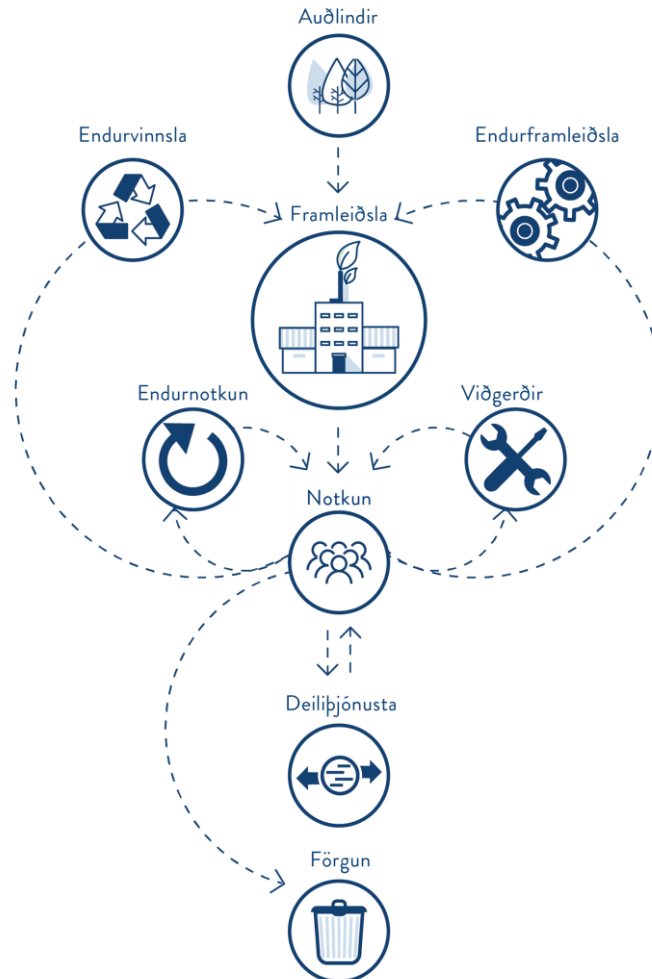
Heimilísúrgangur (fellur til bæði hjá heimilum og rekstraraðilum)	
Endurnotaðir nytjahlutir	Flokkast ekki sem úrgangur. Gefur vísbendingu um þróun hringrásarhagkerfisins og markmið um lágmarkun úrgangs.
Sérsafnaður lífúrgangur	Lífúrgangur er lífrænn (lífbrjótanlegur) heimilísúrgangur. Dæmi: garðaúrgangur, matar- og eldhúsúrgangur frá heimilum og mótuneytum.
Sérsafnaður úrgangur	Pappír og pappi, málmur, plast, gler, textíll og spilliefni.
Skilagjaldsskyldar einnota drykkjarvöruumbúðir	Umbúðir fyrir drykkjarvörur, plast-, gler- og álflöskur og dósir.
Annar flokkaður úrgangur	Raf- og rafeindatæki, rafhlöður og rafgeymar sem falla undir framlengda framleiðendaábyrgð. Viðarumbúðir og viðarúrgangur sem er ekki spilliefni.
Blandaður úrgangur	Óflokkað og líklega sent til förgunar eða brennslu með orkunýtingu.
Rekstrarúrgangur	
Sérsafnaður lífrænn úrgangur	Dæmi: sláturúrgangur, fiskúrgangur, ölgerðarhrat, húsdýraúrgangur, timbur og lýsi.
Flokkaður byggingar- og niðurrifsúrgangur	Rekstraraðilar skulu flokka í spilliefni, timbur, steinefni, málm, gler, plast og gifs.
Úr sér gengin ökutæki	Fellur undir framlengda frameiðendaábyrgð.
Hjólbarðar og annað gúmmí	Fellur undir framlengda frameiðendaábyrgð.
Sértækur rekstrarúrgangur	Úrgangur sem fellur til í sérhæfðum iðnaði. Fyrir liggur að skilgreina þarf betur ábyrgð sveitarfélaga á meðhöndlun sértæks rekstrarúrgangs.
Blandaður úrgangur	Óflokkað og líklega sent til förgunar eða brennslu með orkunýtingu.

5.6 Hvatar í átt að hringrásarhagkerfi

Hringrásarhagkerfið er sett fram sem arftaki hins hefðbundna línulega hagkerfis, þar sem efni og vörur eru framleiddar og notaðar þar til þeim er fargað. Í hringrásarhagkerfi er leitast við að koma í veg fyrir úrgangsmyndun þannig að efni og auðlindum er viðhaldið í notkun eins lengi og mögulegt er. Efniviður ætti allra helst að vera í stöðugri hringrás og eiga sér enga lokastöð. Aðferðir hringrásarhagkerfisins eru fjölbreyttar og geta falist í því að deila, gera við, endurnota, endurframleiða og endurvinna. Allt miðar þetta að því að halda auðlindum í hringrásinni til að draga úr raski og umhverfisáhrifum af vinnslu nýrra hráefna. Í upphafi skal endinn skoða og mestir möguleikar til að halda efnunum í hringrás eru fólgnir í því að hanna vörur og þjónustu með þetta í huga.

Fram undan er ærið verkefni þar sem hætt verður að henda hráefni og fleygja hlutum – en hugsa hagkerfið heldur í hring. Framtíðarsýn í stefnu ráðherra í úrgangsmálum er að Ísland verði meðal leiðandi þjóða í loftslagsmálum og sjálfbærri nýtingu náttúruauðlinda til hagsbóta fyrir komandi kynslóðir. Markmiðið er að hringrásarhagkerfi verði virkt, dregið verði verulega úr myndun úrgangs, endurvinnsla aukin og urðun hætt.

HRINGRÁSARHAGKERFI

6 VIÐAUKI 1: Sniðmát fyrir svæðisáætlun sveitarfélaga um meðhöndlun úrgangs

Um sniðmátið

Sniðmát fyrir svæðisáætlun sveitarfélaga um meðhöndlun úrgangs er unnið samhliða vinnu við gerð handbókar um framkvæmd úrgangsstjórnunar. Verkefni eru aðgerðir sem tilgreindar eru í stefnu ráðherra í úrgangsmálum og eru á ábyrgð Sambands íslenskra sveitarfélaga og Umhverfisstofnunar.

Sniðmátið er sett upp þannig að tekið er tillit til ákvæða laga og reglugerða sem tekið hafa gildi. Auk þess eru tekin inn atriði úr Evróputilskipun sem hefur verið innleidd í íslensk lög sem taka gildi hérlendis í byrjun árs 2023.

Lagt er til að fylgt sé almennt viðurkenndum aðferðum við stefnumótun og áætlanagerð og helstu skref við vinnuna eru þá eftirfarandi:

- Greining á stöðu úrgangsmála á svæðinu og þróun til framtíðar.
- Setja stefnu þar sem fram koma áherslur sveitarfélags á gildistíma stefnunnar.
- Setja töluleg markmið um endurvinnslu og endurnýtingu.
- Setja fram aðgerðaráætlun. Aðgerðaráætlun getur verið í tveimur skrefum, þ.e. almennar aðgerðir til lengri tíma og síðan vel skilgreindar aðgerðir til styttri tíma.
- Skilgreina hvernig aðgerðaráætlun verður framkvæmd, tímaáætlun og hverjir bera ábyrgð á framkvæmd og eftirfylgni. Ákveða hvenær verður tekin afstaða til þess hvort þörf sé á endurskoðun áður en gildistíma líkur.

Hér er lagt til að framsetning svæðisáætlunar sé þannig að stefna, markmið og yfirlit aðgerða séu í forgrunni. Stöðuggreining, ítarleg aðgerðaráætlun og umhverfismat séu í fylgiskjöllum.

Þegar fleiri en eitt sveitarfélag vinnur sameiginlega svæðisáætlun þarf að draga fram þá þætti sem þau vinna saman. Hluti aðgerða getur verið á hendi hvers sveitarfélags fyrir sig, t.d. aðgerðir í úrgangsförvörnum, og þá er æskilegt að vísa til þess, frekar en að draga fram margar ólíkar áætlanir inn í sameiginlega áætlun.

6.1 Inngangur

Svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs er unnin á grundvelli laga nr. 55/2003 um meðhöndlun úrgangs og stefnu ráðherra í úrgangsmálum - Í átt að hringrásarhagkerfi.

Í svæðisáætlun er gerð grein fyrir markmiðum sveitarfélaga um að draga úr myndum úrgangs og auka endurnotkun, endurvinnslu og aðra endurnýtingu. Settar eru fram leiðir sem farnar verða til að ná markmiðum. Núverandi staða er kortlögð og þannig lagður grunnur að aðgerðum sem nauðsynlegar eru til að ná markmiðum.

Svæðisáætlun er sett upp í eftirfarandi skrefum:

Skref 1. Stefna varðandi úrgangsstjórnun.

Skref 2. Markmið um að draga úr myndun úrgangs og auka endurnotkun, endurvinnslu og aðra endurnýtingu og lágmarka förgun.

Skref 3. Aðgerðir til að bæta flokkun, söfnun og aðra meðhöndlun úrgangs, sem og aðgerðir í úrgangsförvörnum til að draga úr myndun úrgangs.

Skref 4. Vöktun, eftirlit, skipulag úrgangsmála, fræðsla og kynningarmál.

Í fylgiskjöllum er stöðuggreining sem liggur til grundvallar, aðgerðaráætlun og umhverfismat áætlunar.

6.2 Stefna

Í stefnunni er sett fram framtíðarsýn sveitarfélaga, tilgangur stefnunnar og hvernig úrgangsmál og málefni hringrásarhagkerfis horfa við landssvæðinu. Farið er yfir hvaða tækni og aðferðum fyrirhugað er að beita á gildistíma áætlunarinnar. Lagt er mat á hvernig áætlunin mun styðja við innleiðingu á markmiðum um að draga úr myndum úrgangs og auka endurnotkun, endurvinnslu og aðra endurnýtingu. Fjallað er um hvernig sérstakri söfnun úrgangs verði komið á og um stefnu vegna úrgangs sem erfitt hefur reynst að koma í meðhöndlun og þarfnast sérstakrar meðhöndlunar vegna sértækra reglna, líkt og aukaafurðir dýra eða spilliefni.

Ef sveitarfélög sameinast um gerð svæðisáætlunar er skýrt frá ástæðum þess að það er gert og dregnir fram kostir sameiginlegrar áætlunargerðar, hvort sem þeir liggja í hagræðingu í aðgerðum, einföldun eða hagstæðari stöðu við kaup á þjónustu. Sameiginleg stefna byggir á samræmingu og samvinnu á milli sveitarfélaga í úrgangsstjórnun.

Dæmi um stefnu fyrir sveitarfélög:

Sveitarfélögin stefna á að vera til fyrirmyndar í úrgangsmálum með því að draga markvisst úr myndun úrgangs á svæðinu og auka hlut úrgangs sem fer til endurnýtingar.

Sveitarfélögunum er umhugað um að þjónusta við heimili og rekstraraðila vegna meðhöndlunar úrgangs sé til fyrirmyndar og sveitarfélögin leitast við að meðhöndlun úrgangs eftir að söfnun líkur sé ávallt forgangsraðað í samræmi við forgangsroðun um meðhöndlun úrgangs, úrgangspríhyrningnum.

Sveitarfélögin vilja leggja sitt af mörkum til að efla hringrásarhagkerfi í rekstri sínum með því að virkja íbúa og fyrirtæki til þátttöku. Unnið verður með stofnunum, skólum og vinnustöðum til að auka þekkingu á flokkun úrgangs og annarri úrgangsstjórnun og málefnum hringrásarhagkerfis.

Áhersluþættir:

- Að setja upp grenndarstöðvar í nálægð við heimili þar sem íbúar geta skilað gleri, málmum, textíl og drykkjarumbúðum með skilagjaldi.
 - Að setja upp markvissar merkingar og leiðbeiningar til að tryggja hreinleika úrgangsstrauma sem koma til grenndar- og söfnunarstöðva.
 - Að söfnun og önnur meðhöndlun á lífúrgangi verði bætt og á gildistíma áætlunarinnar verði unnið að uppbyggingu innviða til að vinna lífúrgang á svæðinu, ef það reynist hagkvæmt.
 - Að sett verði ákvæði í samninga við verktaka um gæði þjónustu og upplýsingagjöf.
 - Að komið verði á „Borgað þegar hent er“ kerfi í sveitarfélaginu bæði á úrgangi frá heimilum og rekstraraðilum.
-

6.3 Markmið

Sveitarfélög setja sér markmið um að draga úr myndum úrgangs og auka endurvinnslu og aðra endurnýtingu. Eins og lög segja til um eru að lágmarki sett markmið sem byggja á stefnu ráðherra um meðhöndlun úrgangs. Annars vegar eru markmið sem sveitarfélög skulu ná á sínu svæði og hins vegar eru markmið sem ná skal á landsvísu. Greining á stöðu úrgangsmála sem birt er í fylgiskjali A, leiðir í ljós hversu langt frá markmiðum núverandi staða er og hvaða markmið hafa nú þegar verið uppfyllt.

Markmið í samræmi við stefnu ráðherra eru eftirfarandi:

- **Endurvinnsla heimilisúrgangs:** Endurvinnsluhlutfall verði 50% árið 2022 og síðan hækkandi í þrepum; 55% árið 2025, 60% árið 2030 og 65% árið 2035.
- **Urðun heimilisúrgangs:** Verði að hámarki 10% árið 2035.
- **Lífrænn heimilisúrgangur:** Lífúrgangur frá heimilum sem berst til urðunarstaða hafi minnkað niður í 35% af heildarmagni þess magns sem féll til árið 1995.
- **Lífrænn rekstrarúrgangur:** Lífrænn (lífbrjótanlegur) úrgangur frá rekstraraðilum sem berst til urðunarstaða hafi minnkað niður í 35% af heildarmagni þess magns sem féll til árið 1995.
- **Úrgangsforvarnir:** Sveitarfélög setji sér markmið um samdrátt í myndun úrgangs, einkum heimilisúrgangs sem fer til förgunar eða er nýttur til orkuvinnslu.
- **Umbúðaúrgangur:** Söfnun umbúðaúrgangs sem fellur til á heimilum er á ábyrgð sveitarfélaga. Úrvinnslusjóður og Endurvinnslan bera ábyrgð á að ná landsmarkmiðum varðandi meðhöndlun úrgangs sem fellur undir lög um úrvinnslugjald og lög um ráðstafanir gegn umhverfismengun af völdum einnota umbúða fyrir drykkjarvörur.
- **Byggingar- og niðurrifsúrgangur:** Það er á ábyrgð sveitarfélaga að til staðar sé aðstaða til að safna flokkuðum byggingar- og niðurrifsúrgangi. Hann skal flokkaður a.m.k. í spilliefni, timbur, steinefni, málm, gler, plast og gifs. Landsmarkmið fyrir árið 2020 var að 70% úrgangsins skyldi flokkaður með þeim hætti að hann væri hæfur til endurnýtingar.
- **Rafhliöðu- og rafgeymaúrgangur, raf- og rafeindatækjaúrgangur:** Úrvinnslusjóður ber ábyrgð á að ná markmiðum um söfnun og endurnýtingu í samræmi við framleiðendaábyrgð. Sveitarfélög bera ábyrgð á að til staðar sé aðstaða til að safna úrganginum flokkuðum.
- **Ökutæki:** Úrvinnslusjóður ber ábyrgð á að ná markmiðum um söfnun og endurnýtingu í samræmi við framleiðendaábyrgð. Sveitarfélög bera ábyrgð á útvega aðstöðu eða útvista móttöku á aflögðum ökutækjum.

Dæmi um markmið fyrir sveitarfélög:

Sveitarfélögin setja sér markmið um að draga úr myndum úrgangs og auka endurnotkun, endurvinnslu og aðra endurnýtingu. Markmið sem byggja á stefnu ráðherra um meðhöndlun úrgangs eru eftirfarandi:

- Endurvinnsla og urðun heimilisúrgangs: Árið 2035 verði urðað að hámarki 10% af heimilisúrgangi. Endurvinnsla heimilisúrgangs verði 50% árið 2023 og aukist í skrefum í 65% árið 2035.
- Lífrænn úrgangur: Dregið verður úr urðun lífræns úrgangs þannig að það sem berst til urðunarstaða hafi minnkað niður í 35% miðað við árið 1995.

Sérstök markmið sveitarfélags eru eftirfarandi:

- Yfir 90% íbúa í þéttbýli hafi aðgang að grenndarstöð í innan við 500 m fjarlægð frá heimili árið 2025.
- Úrgangsforvarnir: Úrgangur sem fellur til hjá í stofnunum og skólum sveitarfélagsins minnki um 50% á milli árána 2023 til 2032.
- Visthæfari hirðubílar: Helmingur hirðubíla verði visthæf ökutæki árið 2028.

6.4 Aðgerðir

Aðgerðir sem lagðar eru til taka mið af greiningu á stöðunni sem unnin er samkvæmt fylgiskjali A og af markmiðum og stefnu sveitarfélaga. Sveitarfélög setja fram aðgerðir sem þau telja að verði til þess að markmið áætlunar náist á gildistíma hennar, m.a. eftirfarandi aðgerðir, nema greining leiði í ljós að ekki sé þörf á þeim:

- Aðgerðir sem stuðla að úrgangsförvörnum.
- Aðgerðir til að bæta söfnunarkerfi eða innleiða ný fyrir sérstaka söfnun úrgangs.
- Aðgerðir til að meðhöndlun úrgangs verði umhverfislega betri.
- Aðgerðir varðandi uppbygging innviða og fyrirkomulag endurvinnslu- og nýtingarstöðva og förgunarstaða, lokun starfandi stöðva og fjárfestingar í tengslum við það.
- Aðgerðir er varða hagkvæma, góða og gegnsæja þjónustu við íbúa og fyrirtæki.

Dæmi um aðgerðir fyrir sveitarfélög:

Greining á stöðu úrgangsmála (fylgiskjal A) sýnir að bæta þarf meðhöndlun á lífúrgangi og pappírs- og plastefnum. Unnið verður að auknum gæðum endurvinnsluefnis sem safnað er á svæðinu og bættri þjónustu. Sveitarfélögin telja að aðgerðir sem hér eru tilgreindar verði til þess að markmið svæðisáætlunarinnar náist á gildistíma hennar.

Í fylgiskjali B er að finna tímasetta áætlun og upplýsingar um ábyrgðaraðila verkefna.

Aðgerðir sem stuðla að úrgangsförvörnum, s.s. leiðir til að auka endurnotkun

Átaksverkefni hjá stofnunum sveitarfélaganna: Fundnar verða leiðir til að auka endurnotkun efnis svo það verði ekki að úrgangi, í samræmi við úrgangsförvarnarstefnu.

Átak í betri matarnýtni: Sveitarfélögin munu stofna sameiginlegan stýrihóp um lágmörkun matarsóunar sem mun skila kostnaðarmetnum tillögum um betri matarnýtni á öllu svæðinu, hvort sem er hjá íbúum, rekstraraðilum eða hjá stofnunum.

Aðgerðir til að bæta söfnunarkerfi og innleiða ný kerfi fyrir sérstaka söfnun úrgangs

Aukin upplýsingagjöf til íbúa og rekstraraðila: Sveitarfélögin koma upp og reka sameiginlega vefsíðu þar sem íbúar og rekstraraðilar á svæðinu geta nálgast upplýsingar um rétta flokkun úrgangs, hirðudagatal í hverju sveitarfélagi og staðsetningar á grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvum.

Bætt söfnun á pappír og pappa, plasti, lífúrgangi og blönduðum úrgangi: Við íbúðarhús og hjá lögaðilum í þéttbýli verður komið upp ílátum fyrir flokkaðan úrgang. Þar sem við á verður sameiginleg söfnun fyrir aðliggjandi lóðir.

Góð og árangursrík söfnun lífúrgangs: Pappírspokar undir lífúrgang frá heimilum verða aðgengilegir án endurgjalds á mönnum söfnunarstöðvum sveitarfélaganna og leitað verður eftir samstarfi við verslanir á svæðinu til að dreifa pokunum.

Söfnun á gleri, málmum, textíl og skilgjaldsskyldum umbúðum. Settar verða upp grenndarstöðvar á aðgengilegum stöðum.

Innleiðing virkrar mengunarbótareglu: Innheimta fyrir meðhöndlun úrgangs standi að fullu undir kostnaði við hana auk þess sem innleitt verður Borgað-þegar-hent-er kerfi við innheimtu.

Aðgerðir til að meðhöndlun úrgangs verði umhverfislega betri

Hreinleiki endurvinnslustrauma tryggðir: Átaki um hreinni endurvinnslustrauma verður hrundið af stað þar sem hirðuaðilar munu upplýsa íbúa ef þeir verða varir við ranga flokkun úrgangs í ílát undir endurvinnsluefni eða að endurvinnsluefni rata í ílát undir blandaðan úrgang.

Visthæfari hirðubílar: Skipt verður út hirðubílum sem ganga fyrir jarðefnaeldsneyti fyrir visthæfar bifreiðar í gegnum innkaup sveitarfélaganna.

Aðgerðir í samræmi við mat á þörf fyrir nýtt fyrirkomulag endurvinnslu- og nýtingarstöðva og förgunarstaða, lokun starfandi stöðva og fjárfestingar í tengslum við það

Unnið verður að uppbyggingu innviða fyrir sérstaka söfnun og aðra meðhöndlun, þ.m.t. fyrir lífúrgang og umbúðaúrgang. Vísað er til greiningar um þörf á aðstöðu fyrir endurnýtingu lífúrgangs.

Gott aðgengi íbúa og rekstraraðila að flokkun og skilum á úrgangi til endurnotkunar, endurvinnslu og annarrar endurnýtingar: Stofnaður verður stýrihópur með fulltrúum allra sveitarfélaganna sem mun leggja drög að framtíðar staðsetningu grenndar-, söfnunar- og móttökustöðva á svæðinu ásamt áætluðum kostnaði við uppbyggingu. Miðað verður við að 90% íbúa í þéttbýli hafi aðgang að grenndarstöð í 500 m fjarlægð frá heimili sínu eða minna.

Í sumarbústaðarbyggð verður komið upp aðgangsstýrðri söfnunarstöð. Eigendur munu standa straum af uppbyggingunni og innheimt verður eftir „Borgað þegar hent er“ kerfi á stöðinni.

Áreiðanlegri innheimta: Fjárfest verður í bílavogum og sjálfsafgreiðslukerfi á söfnunarstöðvum sem undirstaða gjaldheimtu inn á stöðvarnar.

Aðgerðir er varða hagkvæma, góða og gegnsæja þjónustu við íbúa og fyrirtæki

Hagkvæm og góð þjónusta: Útbúin verða þjónustuviðmið um söfnun og meðhöndlun úrgangs sem verða innleidd í gegnum bætt verklag stofnanna sveitarfélaganna og nýrra ákvæða í innkaupasamningum um hirðu úrgangs við heimili og stofnanir sveitarfélaganna, bæði fyrir þéttbýli og dreifbýli.

Regluleg upplýsingagjöf um kostnað vegna meðhöndlunar úrgangs: Sveitarfélögin munu birta á vefsíðum sínum upplýsingar um kostnað um innheimt gjöld og sundurliðun á raunkostnaði á vef sínum.

6.5 Vöktun, eftirlit, skipulag og fræðsla

Fjalla skal um eftirfarandi í svæðisáætlun eftir því sem við á. Mælt er með því að þessi atriði séu sett fram í svæðisáætlun til að skýra verklag við framkvæmd, eftirlit og skipulag.

- Fyrirkomulag og skipulag úrgangsmála er hjá sveitarfélögum. Skýra hvar ábyrgð liggur á markmiðum og aðgerðum sem tilgreindar eru í áætluninni. Skýra hvaða verkefni eru á hendi sveitarfélaga og hver þeirra eru á hendi einkaaðila.
- Lýsing á stjórnækjum til að takast á við ýmsar áskoranir er varða úrgangstjórnun, t.d. þegar úrgangur er ítrekað ekki rétt flokkaður eða úrgangur er á víðavangi.
- Áætlanir um fræðslu og kynningarmál. Sveitarfélög bera ábyrgð á gerð upplýsingaefnis um úrgangsförvarnir og meðferð úrgangs í sveitarfélaginu og að fræða almenning, rekstraraðila og aðra handhafa úrgangs um úrgangsmál.

Dæmi um vöktun, skipulag og fræðslu fyrir sveitarfélög:

Sveitarstjórnir í samstarfi við umhverfis- og skipulagsnefndir, bera ábyrgð á stefnu og markmiðum í úrgangsmálum.

Dagleg umsýsla er í höndum sviðsstjóra umhverfis- og úrgangsmála sem sjá um samskipti vegna úrgangsmeðhöndlunar og eftirlit með innkaupasamningum, tekur við ábendingum og athugasemdum frá íbúum og fer með eftirfylgni gagnvart aðgerðaráætlun.

Sveitarfélögin setja fram hvert fyrir sig áætlanir um fræðslu- og kynningarmál í aðgerðaráætlun í fylgiskjali B. Hún snýr að starfsmönnum stofnana sveitarfélagsins, skólum, íbúum og rekstraraðilum.

6.6 Fylgiskjal A við svæðisáætlun - Greining á úrgangsstjórnun

Magn úrgangs

Unnin er greining á fyrirliggjandi upplýsingum um úrgangsstrauma á svæðinu og lagt mat á þróun til framtíðar. Umhverfisstofnun annast öflun og miðlun upplýsinga um tegundir úrgangs og magn, uppruna og ráðstöfun úrgangs eftir sveitarfélögum og getur liðsinnt við greininguna. Greiningin gefur upplýsingar um eftirfarandi þætti:

- Yfirlit yfir tegundir, magn og uppruna úrgangs sem verður til innan svæðisins.
- Hvaða úrgangur er líklegt að verði fluttur frá svæðinu eða til meðhöndlunar innan svæðis.
- Mat á þróun á magni og straumum úrgangs í framtíðinni.

Með tegundum og uppruna úrgangs er átt við allan þann úrgang sem til fellur á svæðinu. Þetta er óháð því hvaða aðili sér um söfnun, meðhöndlun eða flutning úrgangsins til endurvinnslu eða annarrar endurnýtingar eða förgunar. Þannig er reynt að ná utan um úrgang sem er safnað við heimili, úrgang frá atvinnurekstri og efni sem kemur á gættar-, söfnunar- og móttökustöðvar. Þeir aðilar sem koma að söfnun og meðhöndlun geta verið sveitarfélögin sjálf, rekstraraðilar sem eru með samning við sveitarfélög, sem og smærri aðilar eins og Rauði krossinn sem safnar textíl eða Endurvinnslan og skátarnir sem safna einnota drykkjarvöruumbúðum.

Farið er yfir gildandi svæðisáætlun og metið hvort markmiðum hafi náðst og hver árangur aðferða er. Mælt er með því að greina að lágmarki eftirfarandi úrgangsflokka, í ljósi markmiða sem ná skal í úrgangsmeðhöndlun.

Heimilisúrgangur (fellur til bæði hjá heimilum og rekstraraðilum)

Endurnotaðir nytjahlutir	Flokkast ekki sem úrgangur. Gefur vísbendingu um þróun hringrásarhagkerfisins og markmið um lágmarkun úrgangs.
Sérsafnaður lífúrgangur	Lífúrgangur er lífrænn (lífbrjótanlegur) heimilisúrgangur. Dæmi: garðaúrgangur, matar- og eldhúsúrgangur frá heimilum og mótuneytum.
Sérsafnaður úrgangur	Pappír og pappi, málmur, plast, gler, textill og spilliefni.
Skilgjaldsskyldar einnota drykkjarvöruumbúðir	Umbúðir fyrir drykkjarvörur, plast-, gler- og álflöskur og dósir.
Annar flokkaður úrgangur	Raf- og rafeindatæki, rafhlöður og rafgeymar sem falla undir framlengda framleiðendaábyrgð. Viðarumbúðir og viðarúrgangur sem er ekki spilliefni.
Blandaður úrgangur	Óflokkað og líklega sent til förgunar eða brennslu með orkunýtingu.

Rekstrarúrgangur

Sérsafnaður lífrænn úrgangur	Dæmi: sláturúrgangur, fiskúrgangur, ölgerðarhrat, húsdýraúrgangur, timbur og lýsi.
Flokkaður byggingar- og niðurrifsúrgangur	Rekstraraðilar skulu flokka í spilliefni, timbur, steinefni, málm, gler, plast og gifs.
Úr sér gengin ökutæki	Fellur undir framlengda frameiðendaábyrgð.
Hjólbarðar og annað gúmmí	Fellur undir framlengda frameiðendaábyrgð.
Sértækur rekstrarúrgangur	Úrgangur sem fellur til í sérhæfðum iðnaði. Fyrir liggur að skilgreina þarf betur ábyrgð sveitarfélaga á meðhöndlun sértæks rekstrarúrgangs.
Blandaður úrgangur	Óflokkað og líklega sent til förgunar eða brennslu með orkunýtingu.

Meðhöndlun úrgangs

Hér er lýst fyrirkomulagi meðhöndlunar úrgangs þar sem fram kemur eftirfarandi:

- Greining á söfnunarkerfum og hvernig þau ná utan um sérstaka söfnun, bæði landfræðilega og fyrir viðeigandi úrgangsflokka.
- Hvort undanþága hafi fengist frá sérstakri söfnun.
- Mikilvægar endurvinnslu- og nýtingarstöðvar og förgunarstaðir.
- Fyrirkomulag vegna söfnunar úrgangs sem sérstakar reglur gilda um.

Með söfnunarkerfum er átt við hvernig úrgangi er safnað frá heimilum. Skýrt er frá því hvaða úrgangur er sóttur heim og hvaða úrgangi er safnað á grenndar- og söfnunarstöðvum. Skoðað er hvernig fyrirkomulagið er fyrir sérstaka söfnun og hvort í gildi sé undanþága frá sérstakri söfnun.

Gerð er grein fyrir úrgangsstraumum sem sveitarfélög bera ábyrgð á, annars vegar heimilisúrgangi og hins vegar rekstrarúrgangi.

Með heimilisúrgangi er átt við blandaðan og sérsafnaðan úrgang frá heimilum, sem og blandaðan úrgang og sérsafnaðan úrgang af öðrum uppruna, t.d. frá rekstraraðilum, sem er svipaður að eðli og samsetningu úrgangs frá heimilum. Þetta þýðir að heimilisúrgangur fellur ekki eingöngu til á heimilum. Samskonar úrgangur getur fallið til hjá fyrirtækjum og stofnunum, t.d. eldhúsúrgangur frá kaffistofum og mótuneytum.

Rekstrarúrgangur er úrgangur frá framleiðslu, þjónustu, verslun, landbúnaði, skógrækt, fiskvinnslu, rotþróm, fráveitukerfum, þ.m.t. seyra, úr sér gengin ökutæki eða byggingar- og niðurrifsúrgangur.

Skylt er að safna með sérstakri söfnun pappír og pappa, málmum, plasti, gleri, lífúrgangi, textíl og spilliefnum á eftirfarandi hátt:

- Sérstök söfnun á pappír og pappa, plasti og lífúrgangi skal fara fram við íbúðarhús og hjá lögaðilum í þéttbýli, innan lóðar viðkomandi íbúðarhúss eða lögaðila. Þó er heimilt að hafa sameiginlega söfnun úrgangs fyrir aðliggjandi lóðir að því tilskildu að öll söfnun úrgangs færist af viðkomandi lóðum. Heimilt er að víkja frá ákvæði um söfnun innan lóðar þegar um er að ræða rúmfrekan úrgang, svo sem garðaúrgang, sem safnað er á söfnunar- eða móttökustöð.
- Sérstak söfnun á gleri, málmum og textíl getur verið í grenndargámum, að því tilskildu að markmiðum um söfnun náist, þ.m.t. töluleg markmið.
- Sérstök söfnun á spilliefnum skal fara fram í nærumhverfi íbúa.
- Söfnun á lífúrgangi getur verið með öðrum úrgangi að ákveðnum skilyrðum uppfylltum. Heimajarðgerð er heimil og safna má rúmfrekum úrgangi, t.d. garðaúrgangi á söfnunar- eða móttökustöð.

Gerð er grein fyrir hvernig ólíkum söfnunarleiðum er beitt landfræðilega, þ.e. í þéttbýli, í dreifbýli, við fjölbýlishús, við orlofshús o.s.frv., auk þess sem lýst er öðrum fjölbreytileika í söfnunarkerfum. Kortlagt er hvernig ílát eru algengust í hverju tilviki, t.d. tunnur, gámar eða djúpgámar. Kortlagt er hvað verður um úrgang sem fellur til á svæðinu, hvaða urðunarstaðir og brennslustöðvar eru notaðar, hvernig óvirkum úrgangi er fyrir komið og hverjir taka á móti flokkuðum úrgangi sem fer í endurvinnslu og endurnýtingu. Sérstök áhersla er lögð á að kortleggja förgun, endurnýtingu og endurvinnslu hérlandis. Kortlagningin byggir á bestu fyrirliggjandi upplýsingum um afdrif úrgangsins.

Úrgangur sem sérstakar reglur gilda um eru til dæmis olíuúrgangur, spilliefni, áhættuúrgangur (dýraleifar) og úrgangur sem inniheldur efni sem eru af skornum skammti (e. critical raw materials). Gerð er grein fyrir hvernig hver ber ábyrgð á söfnun hans, hvar honum er safnað og hvernig staðið er að því. Mat er lagt á hvort söfnunin uppfylli kröfur sem gerðar eru.

Gerð er grein fyrir þeim ráðstöfunum sem gera skal til að koma í veg fyrir rusl á víðavangi og til að tryggja fullnægjandi hreinsun þess.

Pörf á innviðum

Lagt er fram mat á þörf fyrir nýtt fyrirkomulag endurvinnslu- og nýtingarstöðva og förgunarstaða, lokun starfandi stöðva og fjárfestingar í tengslum við það. Byggt er á kortlagningu á stöðu úrgangsmála og mati á þróun á straumum úrgangs í framtíðinni og höfð hliðsjón af markmiðum sem skal ná. Lagðar eru fram upplýsingar um hvaða rök liggja að baki ákvörðun um staðsetningu mikilvægra stöðva og hvaða afkastagetu þarf til framtíðar. Við mat þetta skal tryggja að flokkaður úrgangur úr sérstakri söfnun eða annar úrgangur sem óheimilt er að urða fari til endurvinnslu eða annarrar endurnýtingar. Lýsa má innviðum fyrir innheimtu, einkum í ljós krafna „Borgað þegar hent er“ og hvernig sveitarfélagið hyggst uppfylla þær.

Efnahagsleg stjórnþæki og aðrar ráðstafanir

Í svæðisáætlun geta sveitarfélög metið gagnsemi þess að nota efnahagsleg stjórnþæki og önnur stjórnþæki til að takast á við ýmis vandamál er varða úrgang. Hér er gerð grein fyrir hvaða efnahagslegu stjórnþæki og aðrar ráðstafanir sveitarfélögin nýta til að hvetja til forgangsröðunar við meðhöndlun úrgangs. Vísað er til lista sem settur er fram í tilskipun Evrópuþingsins og -ráðsins (ESB) 2018/851.

Lýsing á stjórnþæki og öðrum ráðstöfunum ⁹	Dæmi um notkun á Íslandi
Gjöld og takmarkanir varðandi urðun og brennslu úrgangs sem hvetja til forvarna gegn myndun úrgangs og endurvinnslu um leið og urðun verður síst ákjósanlegasti valkosturinn fyrir úrgangsstjórnun.	Hvorki er heimilt að urða né senda til brennslu sérsafnaðan úrgang (12. gr. laga nr. 103/2021) Fyrirhugað bann við urðun lífbrjótanlegs úrgangs (Aðgerð 16 í stefnu ráðherra)
Kerfi fyrir „Borgað þegar hent er“ þar sem tekið er gjald af handhafa úrgangs á grundvelli magns úrgangs sem fellur til í reynd og hvatt til þess að endurvinnanlegur úrgangur sé aðskilinn við myndunarstað og að dregið sé úr blönduðum úrgangi.	Skylt er að innheimta gjald sem næst raunkostnaði við viðkomandi þjónustu (17. gr. breytingarlaga nr. 103/2021) Greining á útfærslum á álagningu gjalds fyrir meðhöndlun úrgangs (Aðgerð 23 í stefnu ráðherra)
Hagrænir hvatar til að gefa vörur, einkum matvæli.	--
Kerfi fyrir framlengda ábyrgð framleiðanda vegna margs konar tegunda úrgangs og ráðstafanir til að auka skilvirkni þeirra, kostnaðarhagkvæmni og bæta stjórnunarhætti.	Úrvinnslusjóður með endurgreiðslu úrvinnslugjalds og Endurvinnslan með greiðslu á skilagjaldi.
Skilagjaldskerfi og aðrar ráðstafanir til að hvetja til skilvirkrar söfnunar á notuðum vörum og efniviðum.	Endurvinnslan með greiðslu á skilagjaldi fyrir einnota drykkjarvöruumbúðir. Úrvinnslusjóður með skilagjaldi á ökutæki.
Skynsamleg skipulagning fjárfestinga í innviðum úrgangsstjórnunar, þ.m.t. með sjóðum Sambandsins.	Aðgerð 24 í stefnu ráðherra um stuðning við uppbyggingu innviða til brennslu úrgangs.
Sjálfbær opinber innkaup til að hvetja til betri úrgangsstjórnunar og notkunar á endurunnum vörum og efnivið.	--
Styrkir, sem eru ekki í samræmi við forgangsröðun úrgangs, eru lagðir niður í áföngum.	--

⁹ Tilskipun Evrópuþingsins og ráðsins (ESB) 2018/851 um breytingu á tilskipun um úrgang 2008/98/EB

Notkun á skattalegum ráðstöfunum eða öðrum aðferðum til -- að stuðla að undirbúningi fyrir endurnotkun eða endurvinnslu.	
Stuðningur við rannsóknir og nýsköpun í þróaðri endurvinnslutækni og endurframleiðslu.	Styrkir umhverfis-, orku- og loftslagsráðuneytis til verkefna sem stuðla að eflingu hringrásarhagkerfis.
Notkun á bestu, fánlegu tækni við meðhöndlun úrgangs.	Notkun BAT skilyrða í starfsleyfum fyrir úrgangsmeðhöndlun.
Hagrænir hvatar fyrir sveitarfélög, einkum til að stuðla að úrgangsförvörnum og efla kerfi fyrir sérstaka söfnun en komast um leið hjá því að styðja við urðun og brennslu.	--
Herferðir til vitundarvakningar, einkum varðandi sérstaka söfnun, forvarnir gegn myndun úrgangs og að draga úr úrgangi og samþætta þessa þætti í menntun og þjálfun.	Fræðsla og auglýsingar á vegum sveitarfélaga, Úrvinnslusjóðs, Endurvinnslunnar og fyrirtækja. Starfsemi frjálsra félagsamtaka, t.d. Plastlaus September.
Kerfi til samræmingar, þ.m.t. á stafrænan hátt, milli allra lögbærra, opinberra yfirvalda sem eiga þátt í úrgangsstjórnun.	Aðgerð 19 í stefnu ráðherra um bættu úrgangstölfræði.
Stuðlað að stöðugum samskiptum og samstarfi milli allra hagsmunaaðila í úrgangsstjórnun og hvetja til frjálsra samninga og skýrslugjafar fyrirtækja um úrgang.	Starfsemi Fenúr og Festu sem stuðla að umræðum um úrgangsstjórnun og hvetja til þess að stofnanir og fyrirtæki setji fram markmið og úrgangsbókhalda í grænu bókhaldi eða sjálfbærni skýrslum.

6.7 Fylgiskjal B við svæðisáætlun - Tímasett aðgerðaráætlun

Tafla með tímasettri aðgerðaráætlun og ábyrgðaraðila þar sem meðal annars er gerð grein fyrir eftirfarandi:

- Gera skal grein fyrir hvort að náðst hafi markmið um að lífrænn (lífbrjótanlegur) heimilisúrgangur (sem er sérsafnaður lífúrgangur) sem berst til urðunarstaða hafi minnkað niður í 35% af heildarmagni þess lífræna heimilisúrgangs sem féll til árið 1995. Ef svo er ekki skal leggja fram aðgerðir til að ná markmiðinu.
- Gera skal grein fyrir hvort að náðst hafi markmið um að lífrænn (lífbrjótanlegur) rekstrarúrgangur sem barst til urðunarstaða hafi minnki niður í 35% af heildarmagni þess lífræna rekstrarúrgangs sem féll til árið 1995. Ef svo er ekki skal leggja fram aðgerðir til að ná markmiðinu.
- Setja skal fram aðgerðir vegna undirbúnings fyrir endurnotkun og endurvinnslu heimilisúrgangs, a.m.k. pappírs, málma, plasts og glers, til að ná sem fyrst markmiði um 50% endurvinnsluhlutfall og síðan 55% árið 2025, 60% árið 2030 og 65% árið 2035.
- Skýra frá ráðstöfunum til að ná markmiði um að urðun heimilisúrgangs verði að hámarki 10% þess sem fellur til árið 2035.
- Áætlun um fræðslu og kynningarmál.

6.8 Fylgiskjal C við svæðisáætlun - Umhverfismat áætlana

Umhverfismat svæðisáætlunar er unnið samkvæmt lögum nr. 111/2021 um umhverfismat framkvæmda og áætlana. Æskilegt er að vinna umhverfismat samhliða áætlanagerðinni, til að upplýsingar úr

umhverfismati svæðisáætlunar nýtist sem best til að aðlaga áætlunina að niðurstöðum umhverfismatsins. Helstu þættir umhverfismats eru eftirfarandi:

- Stutt lýsing á efni og stefnu svæðisáætlunar.
- Tengsl svæðisáætlunar við aðrar áætlanir, s.s. stefnumörkun ráðherra um meðhöndlun úrgangs, stefnu ráðherra um úrgangsforvarnir, landsskipulagsstefnu, svæðisskipulag ef við á, aðaskipulag sveitarfélaga, aðgerðaráætlun í loftslagsmálum og aðrar áætlanir stjórnvalda sem við eiga ásamt Heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna.
- Lýsing á aðstæðum og umhverfisþáttum sem líklegt er að verði fyrir umtalsverðum áhrifum eða eru sérstaklega viðkvæmir, svo sem vegna náttúruverndargildis.
- Umhverfisverndarmarkmið stjórnvalda sem varða áætlunina og mat á vægi umhverfisáhrifa áætlunarinnar með tilliti til þeirra og eftir atvikum annarra umhverfissjónarmiða.
- Lýsing og mat á líklegum umhverfisáhrifum af framkvæmd áætlunarinnar og raunhæfum valkostum við áætlunina, þ.m.t. núllkosta, þ.e. líklegrar þróunar umhverfisins án framfylgdar viðkomandi áætlunar.
- Fyrirhugaðar mótvægisáðgerðir vegna mögulegra umhverfisáhrifa.
- Vöktun umhverfisáhrifa af framkvæmd áætlunar.
- Hvernig valkostir voru skilgreindir og lýsing á því hvernig umhverfismatið fór fram, þ.m.t. um erfiðleika, svo sem tæknilega erfiðleika og skort á upplýsingum eða þekkingu við að taka saman þær upplýsingar sem krafist var.
- Samantekt umhverfismatsskýrslu.

7 VIÐAUKI 2: Sniðmát að samþykkt um meðhöndlun úrgangs

Sveitarstjórn setur sérstaka samþykkt um meðhöndlun úrgangs í sveitarfélaginu þar sem tilgreind eru atriði umfram það sem greinir í lögum og reglugerðum. Í samþykkt er heimilt að kveða á um fyrirkomulag sorphirðu, skyldu einstaklinga og rekstraraðila til að flokka úrgang, stærð, gerð, staðsetningu og merkingu sorphiláta og sambærileg atriði. Sveitarfélög skulu útfæra nánara fyrirkomulag sérstakrar söfnunar í samþykkt um meðhöndlun úrgangs.

Samþykkt getur kveðið á um til hvaða meðhöndlunar úrgangur skal færður, annaðhvort beint til endurnýtingar eða í söfnunar- eða móttökustöð, og þaðan til endurnýtingar eða förgunar.

Sniðmátið er sett þannig fram að fyrst er dæmi um einfalda uppsetningu á samþykkt og hvaða efnisgreinar geta verið í henni. Síðan fylgir listi af atriðum sem geta verið í samþykktinni og fer það eftir aðstæðum og ákvörðunum sveitarfélagsins hvað á við á hverjum stað.

SAMÞYKKT

um meðhöndlun úrgangs – dæmi um framsetningu

1. gr.

Markmið

Markmið samþykktar þessarar er að stuðla að því að meðhöndlun úrgangs í sveitarfélaginu xxx valdi sem minnstum óæskilegum áhrifum á umhverfið, stuðla að endurnotkun og endurnýtingu, tryggja vinnuvernd starfsfólks og góða þjónustu við íbúa. Horft verður til úrgangspríhyrningsins í meðhöndlun úrgangs, áhersla lögð á úrgangsförvarnir og mengunarbótareglan höfð að leiðarljósi við ákvörðun gjaldtöku vegna meðhöndlunar úrgangs.

2. gr.

Gildissvið

Samþykkt þessi gildir fyrir meðhöndlun úrgangs, þ.m.t. hirðu, söfnun og förgun úrgangs í sveitarfélaginu xxx.

3. gr.

Umsjón og eftirlit

Umhverfissvið sveitarfélagsins xxx fer með ákvörðunarvald í málefnum er varða meðhöndlun úrgangs í sveitarfélaginu í umboði sveitarstjórnar. Umhverfissvið fer með daglega yfirstjórn mála þessara samkvæmt samþykkt þessari.

Heilbrigðisnefnd sveitarfélagsins xxx hefur eftirlit með meðhöndlun úrgangs skv. 2. mgr. 4. gr. laga um meðhöndlun úrgangs nr. 55/2003 með síðari breytingum og 4. mgr. 4. gr. reglugerðar nr. 737/2003 um meðhöndlun úrgangs með síðari breytingum og að farið sé að samþykkt þessari.

4. gr.

Almenn ákvæði

Meðhöndlun úrgangs í sveitarfélaginu xxx skal vera samkvæmt ákvæðum samþykktar þessarar, laga nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir, laga nr. 55/2003 um meðhöndlun úrgangs og reglugerðar nr. 737/2003 um meðhöndlun úrgangs.

Sveitarfélagið ber ábyrgð á sérstakri söfnun og annarri meðhöndlun úrgangs á sínu svæði og samskiptum við þá aðila sem tengjast þeim viðfangsefnum. Sveitarfélagið getur sinnt sérstakri söfnun og annarri meðhöndlun úrgangs á eigin vegum og er heimilt að fela öðrum framkvæmd söfnunar á úrgangi, rekstur grenndar-, söfnunar- og móttökustöðva og förgun úrgangs. Rekstraraðilar skulu hafa starfsleyfi frá heilbrigðiseftirliti eða Umhverfisstofnun eftir því sem við á.

Gæta skal þess að ekki hljóttist af mengun eða annar skaði fyrir umhverfi og að úrgangurinn uppfylli þær kröfur sem settar eru og við eiga, s.s. um flokkun og takmörkun á aðskotahlutum, þannig að úrgangurinn henti til endurnýtingar.

5. gr.

Skilgreiningar

Í samþykkt þessari er merking eftirfarandi orða og orðasambanda sem hér segir:

Listi yfir skilgreiningar

6. gr.

Söfnun heimilisúrgangs

Hér er lýst hvernig söfnun fer fram, hvaða réttindi íbúar hafa og hvaða skyldur þeir hafa varðandi aðbúnað og frágang og annað sem máli skiptir. Eftir því sem við á er fjallað um söfnun við heimili, grenndar-, söfmimar- og/eða móttökustöðvar, klippikort, dreifbýli, frístundahús, lögbýli og fleira.

7. gr.

Rekstrarúrgangur

Rekstraraðilar skulu sjálfir sjá um að koma úrgangi sem fellur til við reksturinn í viðeigandi meðhöndlun. Rekstraraðilar skulu fylgja kröfum sem gerðar eru um flokkun tiltekinna úrgangsflokka frá blönduðum úrgangi og eftir því sem við á kröfum um sorpgerði og geymslur. Óheimilt er að geyma rekstrarúrgang á lóðum lengur en nauðsyn getur talið.

Önnur atriði er varða rekstraraðila, t.d. um byggingar- og niðurrifsúrgang, hvaða réttindi rekstraraðilar hafa og hvaða skyldur þeir hafa varðandi aðbúnað og frágang og annað sem máli skiptir.

8. gr.

Flokkun úrgangs

Sú skylda hvílir á handhafa úrgangs, hvort sem það er sá sem úrgangurinn fellur til hjá eða sá sem hefur hann undir höndum, að færa úrganginn til viðeigandi meðhöndlunar, annað hvort beint til endurnýtingar eða á grenndar-, söfnunar- eða móttökustöð. Einstaklingum og lögaðilum er skylt að flokka heimilis og rekstrarúrgang í samræmi við reglur um sérsaka söfnun.

Hér koma nánari ákvæði um fyrirkomulag sérstakrar söfnunar og heimildir sem sveitarfélagið ákveður að nýta þegar ekki er rétt flokkað.

9. gr.

Geymslur og gerði fyrir söfnun úrgangs

Sveitarfélagið leggur til ílát undir úrgang við heimili. Ganga skal þannig frá ílátum, geymslum og -gerðum að þau valdi ekki óþrifum eða óþægindum. Halda skal þeim við eftir þörfum og þau hreinsuð reglulega. Geymslur og -gerði má eingöngu nota til geymslu úrgangs.

Hér koma nánari ákvæði um ílát og staðsetningu þeirra, úrgangsgeymslur og -gáma, gáma á yfirborði, djúpgáma.

10. gr.

Grenndar-, söfnunar- og móttökustöðvar

Grenndarstöðvar taka á móti flokkuðum úrgangi frá íbúum. Rekstraraðilar geta farið með sinn úrgang á söfnunar- og móttökustöðvar gegn gjaldi.

Hér koma nánari ákvæði um grenndar-, söfnunar og móttökustöðvar, hvernig rekstri er háttað og fleira sem máli skiptir.

11. gr.

Umgengni á almannafæri

Óheimilt að skilja úrgang eftir á víðavangi, götum eða gangstéttum eða opnum svæðum. Sama á við um númerslausa bíla, úr sér gengin ökutæki og sambærilega hluti.

12. gr.

Heimildir til undanþágu

Hér koma heimildir til að sækja um undanþágu ef við á, í hvaða ferli þær fara og hvaða takmarkanir eiga við.

13. gr.

Gjaldtaka

Hér koma ákvæði um gjaldtöku fyrir meðhöndlun úrgangs.

14. gr.

Kvartanir, ábendingar og kærur

Hér koma upplýsingar um í hvaða ferli kvartanir, kærur og ábendingar skulu fara.

15. gr.

Viðurlög

Með brot á samþykkt þessari skal farið samkvæmt ákvæðum laga nr. 7/1998, um hollustuhætti og mengunarvarnir, og 68. gr. laga nr. 55/2003, um meðhöndlun úrgangs.

16. gr.

Gildistaka

Samþykkt þessi er samþykkt af sveitarstjórn xxx og staðfestist hér með samkvæmt ákvæðum 2. mgr. 8. gr. laga nr. 55/2003, um meðhöndlun úrgangs, sbr. 2. mgr. 25. gr. laga nr. 7/1998, um hollustuhætti og mengunarvarnir, til þess að öðlast þegar gildi. Frá sama tíma fellur úr gildi samþykkt nr. xxx, um meðhöndlun úrgangs í xxx.

Dæmi um ákvæði sem setja má í samþykkt sveitarfélaga um meðhöndlun úrgangs

Efnisatriði	Ákvæði
Markmið	Umhverfismarkmið, valda sem minnstum óæskilegum umhverfisáhrifum.
	Stuðla að úrgangsforvörnum. Lágmarka úrgang sem fer til förgunar.
	Hringrásarhagkerfið (endurnýting, endurnotkun, úrgangsforvarnir, forgangsroðum úrgangsmeðhöndlunar).
	Mengunarbótareglan. Kostnaður greiðist af þeim sem úrgangi veldur.
	Lágmarka kostnað.
	Vinnuvernd, að tryggja öryggi og vinnuvernd starfsmanna.
	Góð þjónusta.
Gildissvið	Meðhöndlun úrgangs, þ.m.t. hirða, söfnun og förgun.
Umsjón og eftirlit	Hvaða svið sveitarfélags, ákvarðanavald, dagleg umsýsla.
	Eftirlit heilbrigðiseftirlits.
	Heimild til undanþágu.
Skilgreiningar	Valdar skilgreiningar úr lögum og bæta við ef notuð eru hugtök önnur en í lögum, t.d. grenndargerði, grenndarstöð, endurvinnslustöð.
Almenn ákvæði	Meginverkefni sveitarfélags í úrgangsmálum, t.d. skylda að safna heimilisúrgangi við heimili eða á söfnunarstöðvum.
	Réttindi og skyldur heimila.
	Réttindi og skyldur rekstraraðila.
	Stofnanir sveitarfélagsins séu til fyrirmyndar.
	Fyrirkomulag eftirlits frá heilbrigðiseftirliti og Umhverfisstofnun.

	Ábyrgðaraðili innan sveitarfélagsins (embætti/deild), ákvörðunaraðili og dagleg umsýsla.
	Heimild til að fela öðrum framkvæmd, t.d. söfnun, rekstur söfnunarstöðva, móttökustöðva, flokkun og förgun. Tiltekið að þeir skulu hafa tilskilin leyfi.
Söfnun heimilisúrgangs	Skylda einstaklinga og lögaðila til að setja úrgang á rétta staði.
	Gerð áætlana sveitarfélags um söfnun, heimild til að víkja frá og hvernig kynnt.
	Heimild til að hafa geymslusvæði á lögbylum, hægt að sækja um geymslusvæði.
	Hvernig ílát má nota, ekki má nota önnur eða ákvæði ef það er heimilt (borga sjálfur), ekki setja annað í þau en það sem fellur til við venjulegt heimilishald.
	Hversu oft er tæmt / eða að það verði gefin út áætlun, getur verið ólíkt milli úrgangstegunda.
	Heimild til að víkja frá vegna sérstakra aðstæðna - auglýsa.
	Söfnun við heimili, ákvæði um djúpgáma og stærri ílát
	Hver útvegar ílát, hve mörg, hvort borga þurfi fyrir aukalát, hver á ílátin, greiðsla fyrir tjón, hver hreinsar ílátin.
	Sérreglur fyrir fjölbýlishús um fleiri eða færri ílát.
	Umgengni (t.d. að fylla ekki of mikið).
	Umframúrgangur – skylt að setja á söfnunarstöð eða hvort skilja megi eftir umframúrgang við ílát og hvernig er greitt.
	Litir á pokum.
	Klippikort og reglur um þau.
	Vinnuverndarsjónarmið (t.d. að ekki séu hættulegir hlutir sem skaðað geti starfsfólk).
	Má sækja um að hafa utan lóðar ef ekki pláss og þá getur bærinn sett upp gerði.
	Heimild þjónustuaðila til að skilja úrgang eftir ef ákvæðum er ekki fylgt.
	Í deiliskipulagi nýrra hverfa skal tekið tillit til sorpgeymslna við skipulagningu.
	Sérgrein um frístundahús og hvernig þau geta keypt þjónustu.
	Ílát í dreifbýli og sumarhúshverfum, hvað má setja í þau (ekki skylt að fara að hverju húsi).
Rekstrarúrgangur	Sjá sjálfir um að koma úrgangi í viðeigandi meðhöndlun.
	Frágangur og umgengni sorpgáma og íláta.
	Óheimilt að geyma á lóðum lengur en nauðsyn getur talist.
	Staðsetning íláta.
Flokkun	Skylda til að flokka og endurnýta (bæði heimili og lögaðilar).
	Skylda til að flokka tiltekna úrgangsflokka.
	Hvert skila eigi flokkuðum úrgangi.
	Heimila má að fyrirtæki fái sömu þjónustu og heimili– greitt miðað við magn.

Sorggeymslur og gerði	Prifnaður, hreinsun, takmanir á notkun og geymslu annarra hluta, rými nægt miðað við blandaðan og flokkaðan úrgang, aðgengi, staðsetning (jarðhæð, x m frá lóðarmörkum á hreinsunardegi – ef lengra borga), greiðsla ef þetta er ekki hægt, öll ílát á sama stað.
	Halda aðkomu greiðri, hreinsa snjó, nóg pláss til að athafna sig, hundar tjóðraðir, lýsing, vinnuvernd (skapi ekki hættu fyrir starfsfólk við losun).
	Hvað með lykla ef læst, hæð dyraopa og breidd, ekki þröskuldar, hafa krækjur ef hurðir eða hlið eru á leiðinni.
	Hámarksþyngd íláta ef tröppur eða hæðarmunur, rampur ef tröppur og krafa um breidd.
	Hvort synja megi um losun ef ákvæði eru ekki uppfyllt.
	Við fjölbýlishús séu öll ílát á sama stað eða sameiginleg ílát.
	Vísad í byggingareglugerð um meðhöndlun byggingar- og niðurrifsúrgangs.
Gámar og djúpgámar	Heimila að óskað sé eftir gámum eða djúpgámum, hver ber kostnað.
	Krafa um val á gámum og hve mörgum úrgangsflokkum þarf að vera hægt að koma fyrir.
	Staðsetning á öðrum lóðum ef það er leyft.
	Hindri ekki umferð við tæmingu, öryggi vegfarenda tryggt við tæmingu.
	Áskilja sér rétt til að hreinsa lóðina á kostnað eigenda ef ástæða er til.
	Fjarlægð frá inngangi er í byggingareglugerð. Skal vera í samræmi við skipulagsáætlanir.
Söfnunarstöðvar og grenndarstöðvar	Hver rekstraraðili söfnunarstöðva er.
	Hvort fleiri en ein tegund af stöðvum sé til staðar sem þarf að fjalla um.
	Tekið við flokkuðum úrgangi.
	Hverjir hafa aðgang (allir íbúar sveitarfélagsins, ekki rekstraraðilar).
	Staðsetning þannig að aðgengi sé auðvelt.
	Hver ákveður hvaða flokkar eru á stöðvunum.
	Óheimilt að losa annan úrgang.
	Reglur um klippikort ef þannig er.
Umgengni á almannaferi	Óheimilt að skilja úrgang eftir á víðavangi, götum eða gangstéttum eða opnum svæðum. Nefna númerslausa bíla.
Fræðsla	Hvaða svið sveitarfélags sér um fræðslu.
	Hvaða fræðsla, hvernig, hvar birt eða aðgengilegt.
Undanþágur	Heimild til að stilla tímabundið upp gámum.
	Heimild til að fá undanþágu fyrir aðra til að safna, þ.e. að annar taki úrganginn.
	Heimild til að fá undanþágu frá viðbótargjaldi fyrir öryrkja og eldri borgara.
Hættulegur úrgangur	Spilliefni, lyf og annar hættulegur úrgangur skal fara á viðurkenndar söfnunarstöðvar.
Gjaldtaka	Ákvæði um gjaldtöku.
Kvartanir og kærur	Hver tekur við kvörtunum.

	Hvert má skjóta málun innan bæjarins.
	Leiðbeiningar um ákvæði um stjórnslukærur
Viðurlög	Með brot á samþykkt þessari skal farið samkvæmt ákvæðum laga nr. 7/1998, um hollustuhætti og mengunarvarnir, og 68. gr. laga nr. 55/2003, um meðhöndlun úrgangs.
Gildistaka	Hver samþykkir, hver er lagastoðin hvenær er gildistaka, fellur önnur eldri úr gildi.

8 VIÐAUKI 3: Meðferð áhættuúrgangs

Áhættuúrgangur er dýraafurðir sem ekki eru hæfar til manneldis. Ástæður þess að dýraafurð er ekki hæf til manneldis geta verið margar, þar með talið að afurðin sjálf henti ekki, eins og bein og skinn, eða að reglugerðir heimili ekki slíka notkun. Það getur líka verið að afurðin sé upphaflega hentug til manneldis, en að valið sé að nota ekki vöruna.

Aukaafurðir úr dýrum eru settar í þrjá áhættuflokka. Hér er farið yfir þá sem sveitarfélög þurfa helst að hafa afskipti af, en fullnægjandi upptalningu má finna á heimasíðu Matvælastofnunar undir upplýsingum um reglugerð nr. 674/2017 um heilbrigðisreglur að því er varðar aukaafurðir úr dýrum og afleiddar afurðir sem ekki eru ætlaðar til manneldis.

Áhættuflokkur 1

Áhættuflokkur 1 er hæsti áhættuflokkurinn og inniheldur efni sem talið er mikilvægt að halda frá fæðukeðjunni. Helst eru það dýr eða hlutar dýra sem grunur leikur á um að sé smitað af heilahrörnun (TSE) eða mengað af bönnuðum efnum. Einnig má nefna gæludýr, tilraunadýr, villt dýr sem grunur leikur á að séu smituð og eldhúsúrgangur frá flutningsfyrirtækjum í alþjóða flutningum.

Efni í áhættuflokki 1

Sérstakt áhættuefni (SRM)

Dýraafurðir sem innihalda bönnuð efni og viss aukæfni sem eru yfir leyfilegum mörkum

Dýraafurðir sem safnað var við meðhöndlun skólps frá starfstöðvum sem vinna efni í áhættuflokki 1 og öðrum fyrirtækjum þar sem sérstakt áhættuefni er fjarlæggt.

Eldhúsúrgangur frá flutningsfyrirtækjum í alþjóða flutningum

Gæludýr, ásamt dýrum frá dýragörðum og sirkusum

Tilraunadýr

Reglur um förgun áhættuflokks 1

Helstu leiðir til förgunar á efni í 1. flokki er með brennslu, með vinnslu með þrýstisæfingu og urðun að því loknu á viðurkenndum urðunarstað eða að nota það sem brunaeldsneyti. Undantekning er eldhúsúrgangur frá alþjóðaflutningum sem heimilt er að urða á viðurkenndum urðunarstað.

Eftirfarandi leiðir eru tiltekna í reglugerð fyrir meðhöndlun, nýtingu og förgun á áhættuflokki 1 og þar má finna nánari skýringar og reglur sem gilda um markaðssetningu afurða.

Efni í áhættuflokki 1 – leiðir til meðhöndlunar og förgunar

a)	farga sem úrgangi með brennslu: i. beint án undangenginnar vinnslu eðaii. að undangenginni vinnslu, með þrýstisæfingu ef lögbært yfirvald krefst þess, og varanlegri merkingu efnisins sem kemur úr vinnslunni,
b)	endurheimta eða farga með sambrennslu, ef efnið í 1. flokki er úrgangur: i. beint án undangenginnar vinnslu eðaii. að undangenginni vinnslu, með þrýstisæfingu ef lögbært yfirvald krefst þess, og varanlegri merkingu efnisins sem kemur úr vinnslunni,

c)	ef um er að ræða tiltekinn áhættuúrgangs í 1. flokki, sjá reglugerð, farga með vinnslu með þrýstisæfingu, varanlegri merkingu efnisins sem kemur úr vinnslunni og urðun á viðurkenndum urðunarstað,
d)	ef um er að ræða eldhúsúrgang frá flutningsfyrirtækjum í alþjóðaðflutningum, farga með urðun á viðurkenndum urðunarstað,
e)	nota sem brunaeldsneyti með eða án undangenginnar vinnslu
f)	nota til framleiðslu á tilteknum afleiddum afurðum sem sérstaklega ef fjallað um í reglugerð

Áhættuflokkur 2

Efni í flokki 2 er talið áhættuefni og er meðal annars húsdýraúrgangur og dýraleifar sem innihalda lyfjaleifar eða mengandi efni eða aðskotaefni sem er yfir leyfilegum mörkum. Einnig dýr og hlutar dýra sem deyja á annan hátt en við slátrun til manneidis, þ.á.m. dýr sem eru aflífuð til að útrýma smitsjúkdómum.

Efni í áhættuflokki 2

Húsdýraúrgangur og innihald meltingarvegjar.

Dýravefur sem safnað er við meðhöndlun skólps frá öðrum slátruhúsum en þeim sem fjarlægja sérstakt áhættuefni eða hjá vinnslustöðvum fyrir efni í flokki 2.

Aukaafurðir dýra sem innihalda lyfjaleifar eða mengandi efni sem er yfir leyfilegum mörkum.

Dýraafurðir sem eru lýstar óhæfar til manneidis vegna innihalds aðskotaefna.

Dýraafurðir, að undanskildum efnum í áhættuflokki 1, sem eru innfluttar frá þriðju ríkjum og sem uppfylla ekki dýralæknakröfur fyrir innflutning.

Dýr og hlutar dýra sem deyja á annan hátt en við slátrun til manneidis, þ.á.m. dýr sem eru aflífum til að útrýma smitsjúkdómum.

Vörur skilgreindar sem óhæfar til manneidis á grundvelli aðskotaefna.

Reglur um förgun áhættuflokkur 2

Eftirfarandi leiðir eru meðhöndlun, nýtingu og förgunar á áhættuflokki 2 eru tilteknaðar í reglugerð og þar má finna nánari skýringar og reglur sem gilda um markaðssetningu afurða.

Efni í áhættuflokki 2 – leiðir til meðhöndlunar og förgunar

a)	farga sem úrgangi með brennslu: i. beint án undangenginnar vinnslu eðaii. að undangenginni vinnslu, með þrýstisæfingu ef lögbært yfirvald krefst þess, og varanlegri merkingu efnisins sem kemur úr vinnslunni
b)	endurheimta eða farga með sambrennslu, ef efnið í 1. flokki er úrgangur: i. beint án undangenginnar vinnslu eðaii. að undangenginni vinnslu, með þrýstisæfingu ef lögbært yfirvald krefst þess, og varanlegri merkingu efnisins sem kemur úr vinnslunni

c)	farga á viðurkenndum urðunarstað að lokinni vinnslu með þrýstisæfingu og varanlegri merkingu efnisins sem kemur úr vinnslunni
d)	nota til framleiðslu á lífrænum áburði eða jarðvegsbætum, að undangenginni vinnslu með þrýstisæfingu, ef við á, og varanlegri merkingu efnisins sem kemur úr vinnslunni
e)	mylta eða ummynda í lífgas: i. að undangenginni vinnslu með þrýstisæfingu og varanlegri merkingu efnisins sem kemur úr vinnslunni eða ii. ef um er að ræða húsdýraáburð, meltingarveg og innihald hans, mjólk, afurðir sem eru að stofni til úr mjólk, brodd, egg og eggjaafurðir sem lögbært yfirvald telur ekki skapa áhættu á útbreiðslu neins alvarlegs smitsjúkdóms, að undangenginni vinnslu eða án hennar,
f)	nota á land án vinnslu, ef um er að ræða húsdýraáburð, innihald meltingarvegar, sem hefur verið losað úr meltingarvegi, mjólk, afurðir, sem eru að stofni til úr mjólk, og brodd sem lögbært yfirvald telur ekki skapa áhættu á útbreiðslu neins alvarlegs smitsjúkdóms,
g)	ef um er að ræða efni úr lagardýrum, verkað í síló, mylt eða umbreyta í lífgas,
h)	nota sem brunaeldsneyti með eða án undangenginnar vinnslu eða
i)	nota til framleiðslu á tilteknum afleiddum afurðum sem um getur í reglugerð um aukaafurðir dýra

Áhættuflokkur 3

Efni í áhættuflokki 3 telst bera litla áhættu og er hægt er að nota í fóður fyrir dýr, enda einna helst afurðir sem teljast hæfar til manneldis en sem af viðskiptalegum ástæðum á ekki að nýta til manneldis.

Efni í áhættuflokki 3

Hlutar slátraðra dýra sem teljast óhæfir til manneldis en sýna ekki merki um sjúkdóma sem geta smitast í menn eða dýr

Húðir og skinn, hófar/klaufir og horn, svíns burstar og fjaðrir frá dýrum sem er slátrað í sláturhúsum og teljast hæf til slátrunar til manneldis

Blóð frá öðrum dýrum en jörturdýrum sem er slátrað á sláturhúsum og teljast hæf til manneldis

Aukaafurðir dýra frá framleiðslu vara sem eru ætlaðar til neyslu, þ.á.m. fituhreinsuð bein og fitutólg

Vörur úr dýraríkinu eða matur úr dýraríkinu sem ekki er lengur talinn hæfur til manneldis af viðskiptalegum ástæðum

Gæludýrafóður og annað fóður úr dýraríkinu eða inniheldur aukaafurðir úr dýrum og er ekki lengur ætlað til fóðurs af viðskiptalegum ástæðum

Blóð, fylgjur, ull, fjaðri, hár, horn, hófar/klaufir og broddur frá dýrum sem ekki hafa sýnt nein merki um sjúkdóma sem geta smitast í menn eða dýr

Sjávardýr og hlutar þeirra, að undanskildum sjávarspendýrum, sem ekki hafa sýnt merki um sjúkdóma sem geta smitast í menn eða dýr

Aukaafurðir dýra frá sjávardýrum sem falla til á starfsstöðvum sem framleiða matvæli

Eldhúsúrgangur og matarafgangar frá heimilum og veisluþjónustum

Blöndun mismunandi áhættuflokka

Hlutar slátraðra dýra sem teljast óhæfir til manneldis en sýna ekki merki um sjúkdóma sem geta smitast í menn eða dýr

Reglur um förgun áhættuflokkur 3

Eftirfarandi leiðir fyrir meðhöndlun, nýtingu og förgun á áhættuflokki 3 eru tilteknaðar í reglugerð og þar má finna nánari skýringar og reglur sem gilda um markaðssetningu afurða.

Efni í áhættuflokki 3 – leiðir til meðhöndlunar og förgunar

a)	farga sem úrgangi með brennslu, með eða án undangenginnar vinnslu
b)	endurheimta eða farga með sambrennslu, með eða án undangenginnar vinnslu, ef efnið í 3. flokki er úrgangur
c)	farga á viðurkenndum urðunarstað að undangenginni vinnslu
d)	vinna, nema ef um er að ræða efni í 3. flokki sem hefur breyst vegna rotnunar eða skemmst þannig að af afurðinni stafar óviðunandi áhætta fyrir heilbrigði manna eða dýra, og nota: i. til framleiðslu á fóðri fyrir alidýr önnur en loðdýr, sjá þó undantekningar í reglugerð, ii. til framleiðslu á loðdýrafóðri, iii. til framleiðslu á gæludýrafóðri iv. til framleiðslu á lífrænum áburði eða jarðvegsbætum
e)	nota til framleiðslu á hráu gæludýrafóðri
f)	mylta eða ummynda í lífgas
g)	ef um er að ræða efni úr lagardýrum, verka í síló, mylta eða umbreyta í lífgas
h)	ef um er að ræða skeljar af skelfiski, með tilteknum undantekningu, og eggjaskurnir, nota við skilyrði sem lögbært yfirvald ákveður og sem koma í veg fyrir að áhætta skapist fyrir heilbrigði manna og dýra
i)	nota sem brunaeldsneyti með eða án undangenginnar vinnslu
j)	nota til framleiðslu á tilteknum afleiddum afurðum sem um getur í reglugerð
k)	ef um er að ræða eldhússúrgang, annan en frá alþjóðaumfer, vinna með þrýstisæfingu eða með tilteknum vinnsluaðferðum sem um getur í reglugerð eða mylta eða ummynda í lífgas
l)	nota á land án vinnslu, ef um er að ræða hrámjólk, brodd og afleiddar afurðir úr þeim sem lögbært yfirvald telur ekki skapa áhættu á neinum sjúkdómi sem getur borist í menn eða dýr með þessum afurðum.

9 VIÐAUKI 4: Yfirlit yfir lög, reglugerðir og tilskipanir um meðhöndlun úrgangs

Yfirlit yfir helstu lög og reglugerðir um meðhöndlun úrgangs

- Lög um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003
- Lög um úrvinnslugjald, nr. 162/2002
- Lög um hollustuhætti og mengunarvarnir, nr. 7/1998
- Lög um ráðstafanir gegn umhverfismengun af öldum einnota umbúða fyrir drykkjarvörur, nr. 52/1989
- Reglugerð um endurvinnslu skipa, nr. 777/2019
- Reglugerð um raf- og rafeindatækjaúrgang, nr. 1061/2018
- Reglugerð um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnareftirlit, nr. 550/2018
- Reglugerð um söfnun, endurvinnslu og skilagjald á einnota drykkjarvöruumbúðir, nr. 750/2017
- Reglugerð um aukaafurðir úr dýrum, nr. 674/2017
- Reglugerð um skrá yfir úrgang og mat á hættulegum eiginleigum úrgangs, nr. 1040/2016
- Reglugerð um endurnýtingu úrgangs, nr. 1078/2015
- Reglugerð um lok úrgangsfasa, nr. 564/2014
- Byggingarreglugerð nr. 112/2012
- Reglugerð um rafhlöður og rafgeyma, nr. 1020/2011
- Reglugerð um námuúrgangsstaði, nr. 1000/2011
- Reglugerð um flutning úrgangs á milli landa, nr. 822/2010
- Reglugerð um hreinsun og förgun PCB og staðgengilsefna þess, nr. 739/2009
- Reglugerð um asbestúrgang, nr. 705/2009
- Reglugerð um úrvinnslu ökutækja, nr. 303/2008
- Reglugerð um úrvinnslugjald, nr. 1124/2005
- Reglugerð um urðun úrgangs, nr. 738/2003
- Reglugerð um meðhöndlun úrgangs, nr. 737/2003
- Reglugerð um amalgam mengað vatn og amalgam mengaðan úrgang frá tannlæknastofum, nr. 860/2000
- Reglugerð um olíuúrgang, nr. 809/1999
- Reglugerð um spilliefni, nr. 806/1999
- Reglugerð um meðferð umbúða og umbúðaúrgangs, nr. 609/1996

**Helstu tilskipanir ESB um hringrásarhagkerfið
sem voru gefnar út á árunum 2018 - 2019**

Tilskipun 2018/851 sem breytir

- tilskipun um úrgang 2008/98/EB

Tilskipun 2018/809 sem breytir:

- Tilskipun um raf- og rafeindartækjaúrgang 2012/19/EB
- Tilskipun um rafhlöður og rafgeyma 2006/66/EB
- Tilskipun um úr sér gengin ökutæki 200/53/EB

Tilskipun 2018/850 sem breytir:

- Tilskipun um urðun úrgangs 99/31/EB

Tilskipun 2018/852 sem breytir:

- tilskipun um umbúðaúrgang 1994/62/EB

Tilskipun um að draga úr áhrifum tiltekinna plastvara um umhverfið 2019/904

10 VIÐAUKI 5: Úrskurðir í úrgangsmálum

Helstu úrskurðir varðandi úrgangsmál.

Úrskurðarnefnd samkvæmt lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir, nr. 7/1998

[Dalabyggð 2021](#) – söfnun dýrahæja

[Hvalfjarðarsveit 2018](#) – Rotþróargjald

[Reykjavík 2015](#) – Lífrænn úrgangur

[Ísafjarðarbær 2014](#) – Sorphirðugjald

[Reykjavík 2015](#) – sorphirða

[Borgarbyggð 2012](#) – Sorphirðugjald

[Gjaldskrá Grímsnes- og Grafningshrepps 2009](#) – Sumarhúsabyggðir

[Húnaþing vestra 2007](#) – Rotþróargjald

[Blönduósbær 2005](#) – Sorphirðugjald
